

Kurumsal Kalite ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar İlişkisi: Yeni Kırılgan Beşli Ülkeleri Üzerine Bir Uygulama

Fergül ÖZGÜN*

ÖZ

Kurumsal kalite, ülkelerin ekonomik ve sosyal göstergelerini etkileyen önemli faktörlerden biridir. Güçlü kurumların gerekliliği ve kurumsal kalitenin önemi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinde de vurgulanmıştır. Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri, büyüme potansiyelleri ile yatırım açısından cazip görülen ülkelerdir. Ancak bazı yapısal problemleri, büyüme potansiyellerini sınırlandırmaktadır. Yabancı yatırımlara bağımlılık, bu ülkelerin temel problemlerinden biri olduğu için dolaylı yatırım yerine uzun vadeli bir yatırım türü olan doğrudan yabancı yatırımları artırmayı hedeflemeleri, kırılgan yapının azaltılmasını sağlayabilir. Bu çalışmada, kurumsal kalitenin iyileştirilmesinin doğrudan yabancı yatırımların artırılmasında etkili olup olmadığı sorusuna cevap aranmış ve Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinde doğrudan yabancı yatırımlar ile kurumsal kalite arasındaki ilişki incelenmiştir. Kurumsal kaliteyi temsilen Dünya Bankası Yönetişim Endeksi verileri kullanılmıştır. 2002-2022 yılları arasındaki veriler kapsamında panel ARDL yöntemi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre doğrudan yabancı yatırımlar ile kurumsal kalite arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Uzun dönemde düzenleyicilik kalitesi, hukukun üstünlüğü, ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması değişkenlerinin etkisi pozitifdir. Hükümet etkinliği ve yolsuzluğun kontrolü değişkenlerinin ise doğrudan yabancı yatırımları uzun dönemde negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir. Doğrudan yabancı yatırımların artması için Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin kurumsal kalitenin iyileştirilmesine daha fazla önem vermeleri gerektiği ifade edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Kalkınma, Kurumsal Kalite, Yönetişim Göstergeleri, Yeni Kırılgan Beşli, Doğrudan Yabancı Yatırım.

The Relationship between Institutional Quality and Foreign Direct Investments: An Application on New Fragile Five Countries

ABSTRACT

Institutional quality is an important factor that affects the economic and social indicators of countries. The need for strong institutions and the importance of institutional quality are also emphasized in sustainable development goals. The New Fragile Five countries are countries that are considered attractive for investment because of their growth potential. However, some structural problems limit their growth potential. Dependency on foreign investment is one of the main problems faced by these countries. Therefore, these countries should increase direct foreign investments, which are long-term investments, instead of indirect investments. Thus, their fragile structure may be reduced. In this study, the answer to the question of whether improving institutional quality is effective in increasing FDI was sought. The relationship between FDI and institutional quality was examined in the New Fragile Five countries. The World Bank Governance Index data were used to represent institutional quality. The panel ARDL method was applied with data from 2002 to 2022. According to the analysis, a significant and strong long-term relationship between foreign direct investments and institutional quality. In the long term, the effect of the variables of regulatory quality, rule of law, voice and accountability, political stability, and absence of violence/terrorism is positive. Government effectiveness and the control of corruption variables have a negative effect on foreign direct investments in the long term. To increase foreign direct investment, the New Fragile Five countries must improve institutional quality.

Keywords: Sustainable Development, Institutional Quality, Governance Indicators, New Fragile Five, Foreign Direct Investment.

1. Giriş

Kurumsal kalite, ekonomi politikalarının başarı düzeyini etkileyen önemli bir unsurdur. Kurumsal kalitenin zayıf olması, hedeflere ulaşılmasını engelleyerek ekonomi politikalarının etkinliğini azaltabilir.

* **Corresponding Author/Sorumlu Yazar,** Dr. Öğr. Üyesi/Asst. Prof., İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi/İstanbul Yeni Yüzyıl University, fergul.ozgun@yeniyuzyil.edu.tr

Makale Gönderim ve Kabul Tarihleri/Article Submission and Acceptance Dates: 16.12.2023-24.04.2024

Citation/Atf: Özgün, F. (2024). Kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar ilişkisi: yeni kırılgan beşli ülkeleri üzerine bir uygulama. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 53, 233-257. <https://doi.org/10.52642/susbed.1405774>

This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License

Çünkü ekonomik büyümeden refah düzeyinin artırılmasına, yabancı sermaye girişinin sağlanmasından yoksulluğun azaltılmasına kadar çok sayıda amaç kurumsal kalite ile yakından ilişkilidir. Bu nedenle bir ülkenin kurumsal kalite düzeyinin belirlenmesi, eksik olan unsurların tamamlanmasını kolaylaştırarak kurumsal yapının güçlendirilmesini sağlayacaktır.

Kurumsal kalite tek bir değişken ile ifade edilemeyecek kadar geniş bir kavram olduğu için genellikle bileşik endeksler yardımıyla ölçülmeye çalışılmaktadır. Standart bir değişken seti ve ölçüm yöntemi bulunmamaktadır. Ancak uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanan çeşitli endeksler aracılığıyla ülkelerin kurumsal kalite düzeyleri yansıtılmaktadır.

Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri yabancı yatırımlara bağımlılık, yüksek cari açık, yüksek enflasyon, düşük büyüme oranları gibi problemlerle mücadele eden ve şoklardan kolay etkilenen ülkelerdir. Söz konusu problemlerin ortaya çıkmasında ve çözüme kavuşturulamamasında ülkelerin kurumsal yapılarının önemli bir belirleyici olduğu söylenebilir. Doğrudan yabancı yatırımlar uzun vadeli, gittiği ülkenin teknolojik gelişme sürecine katkıda bulunan, üretim yapısında değişiklik yaratan kalıcı nitelikte yatırım türleridir. Dolaylı yatırımlar ise kısa vadeli, yatırımcıya yönetime katılma yetkisi vermeyen yatırımlardır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin doğrudan yabancı yatırımları artırmaları gerektiği söylenebilir. Ancak doğrudan yabancı yatırımcılar bir ülkeye gelirken o ülkenin ekonomik, sosyal, siyasi yapısı ve kurumsal sistemin işleyişi gibi pek çok faktörü dikkate alırlar. Kurumsal kalitenin zayıf olduğu bir ülkeye gelmek, doğrudan yabancı yatırımcılar için riskli bir davranış olabilir. Daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekebilmek için ülkeler kurumsal kalitelerini iyileştirmelidirler, düşüncesinden hareketle bu çalışmada kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Kurumsal kalitenin ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği, finansal gelişme, doğrudan yabancı yatırımlar gibi kavramlara etkisini araştıran çalışmalar mevcuttur. Ancak kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar ilişkisini Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri kapsamında inceleyen çalışmalara pek rastlanmamıştır. Yabancı sermayeye bağımlılığı yüksek bir ülke grubu olması nedeniyle Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin incelenmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu çalışma söz konusu eksikliği gidererek literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Çalışmada öncelikle Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri hakkında genel bilgiler verilmiş, kurumsal kalite kavramına ve kavramın önemini belirleyen temel özelliklere değinilmiştir. Bir sonraki bölümde Yönetişim Endeksi'nin oluşturulma ve puanlama aşamalarına yer verilmiştir. Ardından her bir kriter için ülkelerin performansları incelenmiştir. Veri seti ve yöntem kısmında, kurulan modele ilişkin açıklamalarda bulunulduktan sonra analiz sonuçları paylaşılmıştır. 2002-2022 yılları arasındaki veriler kullanılarak panel ARDL/PMG yöntemi uygulanmıştır. Kurumsal kalite ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında uzun dönemde anlamlı ilişkiler tespit edildiği için son bölümde kurumsal kalitenin artırılmasını sağlayacak politika önerilerinde bulunulmuştur.

2. Yeni Kırılgan Beşli Ülkeleri

Kırılgan Beşli kavramı 2013 yılının başlarında ortaya çıkmış ve zaman içinde önemli bir araştırma alanı haline gelmiştir. Morgan Stanley'in analistlerinden biri olan James K. Lord bazı gelişmekte olan ülkeleri incelemiş ve bu ülkelerdeki yatırım riskleri üzerine yaptığı bir araştırmayı açıklamıştır. Araştırmada incelenen ve Kırılgan Beşli adı verilen ülkeler Brezilya, Türkiye, Hindistan, Güney Afrika ve Endonezya'dır. Kırılgan Beşli ülkelerinin temel ortak özelliği, ekonomilerinin büyük oranda yabancı sermayeye bağımlı olmasıdır. Ayrıca FED'in 2013 yılında parasal teşvikleri azaltması ile birlikte bu ülkelerde ciddi oranda yabancı sermaye çıkışı yaşanmıştır (Javidar & Ekaputra, 2019)

Kırılgan Beşli ülkelerinin diğer ortak özellikleri enflasyon ve cari açık oranlarının yüksek olması, dış borç yükünün ağırlaşması, ekonomik büyümenin azalan bir seyir izlemesi ve bütçe dengesinin giderek bozulmasıdır (Hayaloğlu, 2015).

FED, 2008 küresel krizinin ardından parasal genişleme politikası uygulamıştır. Parasal genişleme politikası ile birlikte Kırılgan Beşli ülkelerinin sergiledikleri büyüme performansları dikkat çekmiş ve yatırımcılar bu ülkelere yönelmeye başlamışlardır. Bu nedenle söz konusu ülkelere gelen yabancı sermaye miktarı hızla artmış ve ülkelerin ulusal paraları değer kazanmıştır. Ancak FED'in parasal genişleme politikasından olumlu yönde etkilenen Kırılgan Beşli ülkeleri, parasal sıkılaşma politikasından olumsuz yönde etkilenmişlerdir. Cari açık problemi yaşayan ülkeler FED'in parasal sıkılaşmaya gitmesi neticesinde

cari açığı finanse etmekte daha fazla zorlanmaya başlamışlardır. Nitekim Kırılgan Beşli ülkelerinin en önemli makroekonomik sorunlarının cari açık olduğu ifade edilebilir (Artekin & Soydal, 2017).

Kırılgan Beşli olarak nitelendirilen ülkeler 2017’de güncellenmiştir. Standard & Poor’s tarafından açıklanan ve “Yeni Kırılgan Beşli” adı verilen ülkeler Arjantin, Katar, Mısır, Pakistan ve Türkiye’dir. Hem eski hem de yeni Kırılgan Beşli ülkeler grubunda yer alan tek ülkenin Türkiye olduğu görülmektedir. Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin ekonomik yapılarında benzer olan başlıca özellikler cari açık problemi, fiyat istikrarının sağlanmasında yaşanan problemler, büyümede sürdürülebilirliğin gerçekleştirilememesi, artan dış borç oranlarıdır. Bu ülkelerde yabancı sermaye akımlarına olan ihtiyaç yüksek orandadır (Ağır & Özbek, 2021).

Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin genel ekonomik yapılarına kısaca değinilecek olursa Arjantin, yüksek enflasyon ve gelir dağılımındaki adaletsizlik sorunları ile ön plana çıkan bir ülke konumundadır. Ülkede siyasi istikrarın sağlanamaması ve ekonomi politikalarında belirli bir sistemin oturtulamaması sorunların çözüme kavuşturulmasını engellemektedir. Katar ekonomisinin şekillenmesinde ülkenin sahip olduğu petrol ve gaz rezervlerinin büyük bir payı vardır. Ülkenin en önemli dış ticaret kalemleri bunlardır. Katar’da enflasyon, işsizlik ve yoksulluk oranları diğer ülkelere göre oldukça düşüktür. Buna rağmen küresel piyasalarda yaşanan gelişmeler ülke ekonomisinin kırılganlığını artırmaktadır. Mısır, Afrika bölgesindeki en büyük ekonomiye sahip ülkelerin başında gelmektedir. Ancak iç borçların ve bütçe açıklarının giderek yükselmesi, artan işsizlik oranları ülke ekonomisini kırılgan hale getirmektedir. Pakistan, çok büyük bir nüfusa sahiptir. Ülkenin sanayileşme sürecinde geri planda kaldığı, hâlâ tarımın hâkim olduğu bir yapı sergilediği ifade edilebilir. Dış açık ve kamu açıklarının yüksek olması, ülke ekonomisini derinden etkilemektedir (Çiçen & Arslan, 2020). Türkiye’de enflasyon ve işsizlik oranlarında özellikle son yıllarda artış eğilimi gözlenmektedir. Yaşanan sorunların, ülkenin kırılgan yapıdan kurtulmasını zorlaştırdığı ifade edilebilir (Kamacı, 2019).

Aşağıdaki tabloda Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin 2022 yılına ait bazı temel ekonomik göstergelerine yer verilmiştir.

Tablo 1. Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerine Ait Bazı Ekonomik Göstergeler (2022 Yılı)

	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
GSYH Büyümesi (Yıllık) (%)	4,96	4,21	6,59	4,71	5,53
Cari İşlemler Dengesi (%) (GSYH’nin yüzdesi olarak)	-0,68	26,72	-2,21	-3,20	-5,37
Doğrudan Yabancı Yatırımlar (%) (GSYH’nin yüzdesi olarak) (Net Girişler)	2,44	0,03	2,39	0,38	1,44
İşsizlik Oranı (%)	6,81	0,13	6,40	5,60	10,43
Enflasyon Oranı (GSYİH deflatörü) (Yıllık) (%)	69,47	26,14	10,43	13,96	96,04

Kaynak: (Bank W.), 2024, <https://data.worldbank.org/indicator> , (Erişim Tarihi: 12.03.2024)

2022 yılındaki GSYİH büyümesine ilişkin değerlere bakıldığında %5’in üzerinde büyüme sergileyen Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin Türkiye ve Mısır olduğu görülmektedir. %6,59 ile en yüksek büyüme oranı Mısır’a aittir. Katar’ın büyüme oranı %4,21 olup diğer dört ülkeye göre daha düşüktür. Cari işlem dengesinde Katar dışındaki diğer dört ülke negatif değerlere sahiptir. Doğrudan yabancı yatırımların GSYİH içindeki payının en yüksek olduğu ülke Arjantin’dir. Arjantin’i Mısır ve Türkiye takip etmektedir. İşsizlik oranlarına göre bir karşılaştırma yapıldığında en yüksek işsizlik oranının Türkiye’de olduğu dikkati çekmektedir. Türkiye’deki işsizlik oranı %10’un üzerindedir. Arjantin, Mısır ve Pakistan’da işsizlik oranları %5’in üzerinde iken Katar’daki işsizlik oranı %0,13 ile %1’in altındadır.

Enflasyon oranı açısından Yeni Kırılgan Beşli ülkeleri arasında birinci ve beşinci sırada yer alan ülkeler arasındaki farkın oldukça yüksek olduğu ifade edilebilir. En yüksek enflasyon %96,04 ile Türkiye’de, en düşük enflasyon %10,43 ile Mısır’da kaydedilmiştir.

3. Kurumsal Kalite ve Önemi

Kurumlar, insanlar tarafından tasarlanmış kısıtlamalar olarak tanımlanabilirler. Bu kısıtlamalar ekonomik, sosyal ve politik etkileşimleri yapılandırır. Mülkiyet hakları, sözleşmeler ve hukukun üstünlüğü en temel kurumlardır. Mülkiyet haklarına ve hukukun üstünlüğüne güven duyulması,

sözleşmelerin eksiksiz uygulanması kurumsal işleyişin önemli göstergeleri arasındadır (Borrmann, Busse, & Neuhaus, 2006).

Kurumsal kalite, ülkelerin ekonomik performansları üzerinde önemli etkilere sahiptir. Kurumsal yapı, toplum üyelerinin uyması gereken açık ya da örtülü kuralları ifade ettiği için ekonomik aktörlerin davranışlarının şekillenmesinde belirleyici olur. Ekonomik davranışları şekillendirmesinin yanı sıra ülkelerin ekonomik performanslarının yansıtılmasına da yardım eder. Bu nedenle kurumların hem ekonomik performansı etkilediği hem de var olan ekonomik tablo hakkında sinyaller verdiği söylenebilir. Bir ekonomide yolsuzluk ve rant kollama yüksekse, mülkiyet hakları güvence altında değilse, kuralların uygulanma derecesi zayıfsa, kurallar çok sık değişiyorsa kurumların kalitesi ile ilgili sorunların varlığından söz edilebilir. Böyle bir ortamda mal ve hizmet sunumu beklenenden az olacağı gibi yeni yatırımlar sekteye uğrayacak ve kaynak tahsisinde adil bir mekanizma işlemeyecektir. Üretim süreci olumsuz etkileneceği için ekonomik büyümede büyük ve sürekli artışların yaşanması zorlaşacaktır (Chong & Calderon, 2000).

Kurumsal kalitenin yükseltilmesi, kapsayıcı ve güçlü kurumların varlığı sürdürülebilir kalkınma amaçlarından biridir. Kurumsal kalitenin yüksek olmasının ekonomik büyümeyi artırdığı ve toplumun refah düzeyinin iyileşmesine yardımcı olduğu ifade edilebilir. Tam tersi, kötü bir ekonomik performans ise iyi işlemeyen kurumlar ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle özellikle gelişmekte olan ülkelerin radikal kurumsal reformlara yöneldikleri, kurumsal kaliteyi güçlendirecek politikalar tasarladıkları görülmektedir (O.Wandeda, Masai, & Nyandemo, 2021).

Kurumsal kalite, farklı işlevlere sahip çok sayıda unsurun bir araya gelmesinden oluşan geniş bir kavram olduğu için ölçümünü yapmak oldukça zordur. Uluslararası kuruluşlar, risk derecelendirme kuruluşları, sivil toplum örgütleri, akademik araştırmacılar gibi farklı kişi ya da kurumlar tarafından kurumsal kaliteyi ölçmek için belirlenmiş çok sayıda kriter vardır. Her kişi ya da kurum konunun farklı bir yönünü ele almakta, farklı bir değişken grubu belirlemektedir. Genel kabul görmüş standart bir değişken seti olmamasına rağmen literatürde kullanılan bazı endeksler bulunmaktadır. Ancak hatırlatmak gerekir ki genellikle çok sayıda değişkene yer vererek kavramın ölçümünü daha sağlıklı biçimde yapabilmek için bileşik endeksler tercih edilmektedir (Alonso & Garcimartín, 2013). Kurumsal kaliteyi yansıtmak amacıyla literatürde sıklıkla kullanılan endeksler Dünya Yönetişim Endeksi, Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi, Ekonomik Özgürlük Endeksi, Uluslararası Ülke Risk Rehberi Endeksi, Freedom House Endeksi, Polity Endeksi ve Yolsuzluk Algılama Endeksi'dir (Tutgun, 2022). Bu çalışmada Dünya Yönetişim Endeksi verileri temel alınarak inceleme yapılacaktır.

4. Literatür Taraması

Literatürde kurumsal kalitenin ekonomik büyüme, gelir eşitsizliği, finansal gelişme, doğrudan yabancı yatırımlar gibi farklı ekonomik göstergeler üzerindeki etkisini inceleyen çalışmalar mevcuttur. Çalışmanın kapsamı nedeniyle, kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırım ilişkisini inceleyen çalışmalar aşağıda örneklendirilmiştir. Ayrıca kurumsal kalitenin hangi göstergeler yardımıyla ele alındığını daha iyi yansıtmak amacıyla, ekonometrik analiz içermeyen niteliksel çalışmalara da yer verilmiştir.

(Bevan, Estrin, & Meyer, 2004) kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Doğu Avrupa geçiş ekonomileri örneği üzerinden inceleme yapılmıştır. Resmi kurumların kalitesi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki tespit edilmiştir.

(Pournarakis & Varsakelis, 2004) kurumsal kalite, uluslararasılaşma ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Avrupa Birliğine üye olacak geçiş ekonomilerinin incelendiği çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ülke ekonomilerinin pazar büyüklükleri ve uluslararasılaşma dereceleri, doğrudan yabancı yatırım girişlerindeki çeşitliliği büyük oranda açıklamaktadır. Kurumsal faktörler de ülkelerin cazip yatırım alanları olmalarını destekleyici etkiler yaratmaktadır.

(Demirtaş & Akçay, 2006) kurumsal faktörler ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmada gelişmiş ve gelişmekte olan yetmiş bir ülkenin verileri kullanılmıştır. 1995-2022 dönemi ele alınmış, En Küçük Kareler yöntemi uygulanmıştır. Kurumsal faktörler ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

(Artan & Hayaloğlu, 2014), çalışmalarında çeşitli göstergeler ve raporlar doğrultusunda Türkiye'nin kurumsal kalite düzeyini yansıtmayı amaçlamışlardır. Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri, Fraser

Enstitüsü'nün Dünya Ekonomik Özgürlük Endeksi, Heritage Foundation tarafından hazırlanan Ekonomik Özgürlük Endeksi, Yolsuzluk Algılama Endeksi, Uluslararası Ülke Riski Rehberi Endeksi gibi temel göstergeler incelenmiştir. Temel hak ve özgürlükler, mülkiyet haklarının korunması kategorilerinde ülkenin performansı oldukça düşüktür. Ayrıca Türkiye'de politik risk düzeyi yüksek olup yolsuzluk faaliyetleri yaygındır. Türkiye'nin kurumsal kalite düzeyinin yetersiz olduğu ve kurumsal kaliteyi artıracak politikalara ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

(Canıkalp & Ünlükaptan, 2015), çalışmalarında uluslararası kuruluşlar tarafından hazırlanarak kamuoyu ile paylaşılan ve yönetim kalitesini yansıtan çeşitli endeksleri incelemişlerdir. İncelenen başlıca endeksler Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri, Freedom House Endeksi, Uluslararası Ülke Risk Rehberi Yönetişim Endeksi, Yolsuzluk Algısı Endeksi, Küresel Rekabet Gücü Endeksi, Mo İbrahim Afrika Yönetişim Endeksi ve Ekonomik Özgürlük Endeksi'dir. Her bir endeksin hangi alt göstergelerden oluştuğu, nasıl bir puanlama sisteminin izlendiği gibi temel bilgilere yer verilerek endeksler detaylı şekilde açıklanmıştır.

(Özşahin, 2016) kurumsal kalite ve ekonomik risk seviyesi ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi Türkiye örneği üzerinden incelemiştir. 1998-2014 arasındaki veriler kullanılarak sınır testi ve ARDL yöntemleri uygulanmıştır. Kurumsal kalitedeki iyileşmenin ve ekonomik risk seviyesindeki azalmanın doğrudan yabancı yatırımları artırdığı tespit edilmiştir.

(Üçler, 2017) kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Yirmi adet gelişmekte olan ülkenin 1990-2014 dönemine ait verilerinin kullanıldığı çalışmada ECM eş bütünleşme testi uygulanmıştır. Analiz sonuçlarına göre uzun dönemde kurumsal kalitenin yükselmesi, doğrudan yabancı yatırımları pozitif etkilemektedir.

(Berksoy & Yıldırım, 2017), çalışmalarında kurumsal kalitenin "yolsuzluk" boyutunu ele almışlardır. Yolsuzluk Algılama Endeksi çerçevesinde bölgeler ve ülkeler karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Türkiye'nin 2008-2015 yılları arasında aldığı endeks puanları ve sıralamaları göz önünde bulundurularak yolsuzluk konusunda sergilediği performans yansıtılmıştır. Türkiye'nin diğer ülkeler arasında giderek daha gerilere düştüğü görülmüştür. Türkiye'de yolsuzlukla daha etkin mücadele edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmış, kamu sektöründe şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılması önerisinde bulunulmuştur.

(Peres, Ameer, & Xu, 2018) gelişmiş ve gelişmekte olan 110 ülkenin verileri doğrultusunda kurumsal kalitenin doğrudan yabancı yatırımları nasıl etkilediğini incelemişlerdir. 2002-2012 yılları arasındaki veriler kullanılmıştır. Yönetişim göstergelerinin doğrudan yabancı yatırımları olumlu etkilediği görülmüştür. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde özellikle hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü, doğrudan yabancı yatırımları çeken önemli faktörlerdir.

(Acaravcı, Artan, Erdoğan, & Göktürk, 2018) kurumsal kalite, doğrudan yabancı yatırımlar ve reel gelir arasındaki ilişkiyi ele almışlardır. Türkiye üzerine gerçekleştirilen analizde 1990-2015 dönemine ait veriler kullanılmıştır. ARDL yönteminin uygulandığı çalışmada, değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kurumsal kalite düzeyinin ve reel gelirin artması, doğrudan yabancı yatırımları olumlu yönde etkilemektedir.

(Yıldırım, 2018), çalışmasında Dünya Bankası tarafından yayınlanan Yönetişim Endeksi göstergeleri kapsamında Türkiye'nin sergilediği performansı değerlendirmiştir. 1996-2016 yılları arasındaki dönem için yapılan değerlendirmede genel endeks puanı açısından ortalama bir seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Endeksin alt kategorileri dikkate alındığında, düzenleyici kalite ve hükümetin etkinliği kategorilerinde ülkenin daha başarılı olduğu görülmektedir. Türkiye'nin endeks değerlerinin düşük olduğu temel kategori ise politik istikrarın sağlanması ve şiddetin yokluğudur.

(Karimi & Shafae, 2018), çalışmalarında Suriye'de 2011 yılında başlayan iç savaşın kurumsal sebeplerini araştırmışlardır. Yönetişim göstergelerindeki zayıflığın ülkenin iç savaşa sürüklenmesinde etkili olduğu dile getirilmiştir. Yolsuzluğun yaygın olması, hukukun üstünlüğü ilkesine uygun hareket edilmemesi, eşitsizliğin artması, hesap verebilirliğin düşük olması, seçimlerin adil ve serbest gerçekleştirilememesi, hükümet faaliyetlerinin etkinlikten uzak olması kurumsal kaliteyi zayıflatarak ülkenin iç savaş sürecine girmesinde etkili olmuş temel kurumsal faktörlerdir.

(Saygın, 2018), çalışmasında kurumsal yapının İran ekonomisini ve ülkeye gelen yabancı sermaye yatırımlarını nasıl etkilediğini araştırmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını etkileyen faktörler alt

başlıklar altında incelenmiştir. Söz konusu faktörlerden biri de kapsayıcı kurumsal yapıdır. Kurumsal yapı ekonomik özgürlük, siyasi istikrar ve şiddetsizlik, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü, bürokratik etkinlik olmak üzere beş temel göstere çerçevesinde ele alınmıştır. Ayrıca kurumsal kaliteyi yansıtan farklı endeks ve göstergeler 2016 yılına ait verilere göre incelenmiş; İran'da yolsuzluğun yüksek olduğu, temel hak ve özgürlüklerin yeterince sağlanmadığı, rant odaklı bir sistemin sürdürüldüğü görülmüştür. Bazı yapısal reformlara gidilmiş olsa bile bunların yetersiz kaldığı ve kurumsal sorunların yabancı sermayenin ülkeden uzak durmasına sebep olduğu belirtilmiştir.

(Süslü, Coşkun, & Pank, 2019) çalışmalarında kurumsal kalite ve toplumsal refah düzeyini yansıtan bazı göstergeler kapsamında Türkiye'nin sergilediği performansı değerlendirmişlerdir. Bu doğrultuda Dünya Bankası Yönetişim Endeksi, İnsani Gelişme Endeksi, Sosyal Gelişme Endeksi değerleri incelenmiştir. Çin, Hindistan, Meksika, Brezilya, Yunanistan ve Rusya ile karşılaştırmalı bir analiz yapılarak Türkiye'nin diğer ülkeler karşısındaki durumu yansıtılmaya çalışılmıştır. Yapılan incelemelere göre kurumsal kalitenin ekonomik ve sosyal politikaları etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Türkiye'de kurumsal kalitenin artması ile birlikte toplumsal refahın da artacağı dile getirilmiştir.

(Süslü & Elmırzeyev, 2019), çeşitli göstergeler yardımı ile Azerbaycan ekonomisinin kurumsal kalitesini ve refah düzeyindeki değişimi yansıtmaya çalışmışlardır. Temel toplumsal refah göstergelerinin yanı sıra İnsani Gelişme Endeksi, Sosyal İlerleme Endeksi, Özgürlük Endeksi ve Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri incelenmiştir. Azerbaycan'ın diğer ülkeler arasındaki durumunu daha net görebilmek için hem eski Sovyet ülkeleri hem de Norveç ile kıyaslama yapılmıştır. Norveç'in tercih edilme nedeni, kurumsal kalite göstergeleri açısından en yüksek performanslı ülkelerin başında gelmesidir. Yapılan incelemeler, Azerbaycan'ın kurumsal kalite ve refah göstergelerinde iyileşme gerçekleştirdiğini ortaya koymaktadır. Ancak gerçekleştirilen iyileşmenin yeterli olmadığı, kurumsal yapının güçlendirilmesine devam edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

(Kutbay, 2020) kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar ilişkisini OECD ülkeleri çerçevesinde incelemiştir. Ülkelere ait 2002-2018 verilerinin kullanıldığı analizden elde edilen sonuçlara göre kurumsal kalite göstergelerinden yolsuzluğun kontrolü, düzenleyicilik kalitesi, siyasi istikrar ve şiddet/terörizmin olmaması doğrudan yabancı yatırımları pozitif yönde etkilemektedir.

(Yürükoğlu, 2021), kurumsal yapı ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi göstermek istediği çalışmada Dünya Bankası'nın Yönetişim Göstergeleri'ni temel alarak ülkeler arasında karşılaştırmalı bir analiz yapmıştır. Türkiye ile G7 ülkeleri arasında yapılan karşılaştırmaya göre Türkiye'nin kurumsal kaliteyi yansıtan yönetim kriterlerinde G7 ülkelerinin gerisinde kaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca GSYH, kişi başına düşen GSYH, büyüme hızı, doğrudan yabancı yatırımlar, yüksek teknoloji ürünlerinin ihracat içindeki payı gibi bazı temel makro ekonomik göstergeler ele alınmış ve Türkiye'nin bu göstergeler açısından da G7 ülkelerine kıyasla daha düşük performans sergilediği ortaya konmuştur.

(Özkul, 2022), çalışmada Türkiye'nin küresel değer zincirleri alanında düşük performans sergilemesinde kurumsal faktörlerin nasıl bir etki yarattığını incelemiştir. Küresel İnovasyon Endeksi, Dünya Bankası Yönetişim Göstergeleri, Lojistik Performans Endeksi ve uluslararası doğrudan yatırımların sektörler arasındaki dağılımı ele alınmıştır. Yapılan inceleme, Türkiye'nin niteliğe nicelik kadar önem vermediğini ve bunun yüksek katma değerli ürün üretme kapasitesini düşürerek küresel değer zinciri performansını zedelediğini göstermiştir. Eğitimde kalitenin artırılması, hukukun üstünlüğüne ve demokrasi anlayışına daha fazla önem verilmesi, yolsuzlukla daha etkin mücadele edilmesi, lojistik alanında hizmet kalitesinin artırılması önerilmiştir.

5. Dünya Bankası Yönetişim Endeksi

Dünya Bankası Yönetişim Endeksi, 1996 yılından itibaren yayınlanmakta olan ve kurumsal kaliteyi yansıtmak için literatürde sıklıkla kullanılan bir göstergedir. Endeksin tercih edilmesini sağlayan çeşitli özellikler bulunduğu söylenebilir. Bunlardan birincisi, çok geniş bir katılımcı grubundan temin edilen verileri kullanmasıdır. Endeks hesaplamasına dâhil edilen veriler genellikle anketler aracılığı ile toplanmaktadır. Anketler sivil toplum kuruluşları, ticari işletmeler, uluslararası kuruluşlar, vatandaşlar olmak üzere geniş bir katılımcı grubuna uygulanmaktadır. Böylece otuzun üzerinde veri kaynağı kullanılmakta ve farklı kesimlerin görüşlerinin bir arada yansıtılması mümkün hale gelmektedir. İkinci

olarak endeks ölçümü iki yüzden fazla ülke için hesaplanmaktadır. Ülkeler ve bölgeler arasında kıyaslama yapma olanağı sağlaması da endeksin önemli avantajlarından biridir. Üçüncü olarak endekste kurumsal kalite altı ana grupta toplanmış olmasına rağmen her bir boyut genel endeks puanından bağımsız olarak kendi içinde oldukça spesifik ve açıklayıcı bilgiler sunmaktadır (Kaufmann, Kraay, & Mastruzzi, 2011).

Dünya Bankası Yönetişim Endeksi'nin alt kategorileri şunlardır: İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması, hükümet etkinliği, düzenleyicilik kalitesi, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü (Brewer, Choi, & Walker, 2007). 1996 yılından itibaren yayınlanmaya başlayan endeks 2002 yılına kadar iki yılda bir yayınlanmıştır. Bu nedenle 1996, 1998, 2000, 2002 ve sonrasına ait veriler bulunmaktadır. 1997, 1999 ve 2001 yıllarına ait açıklanmış veri mevcut değildir. 2002 yılından itibaren endeks değerleri yıllık olarak hesaplanıp kamuoyu ile paylaşılmaktadır (Kutbay, Kurumsal Kalite ve Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi, 2020).

Endeks değerleri -2,5 ile +2,5 aralığında hesaplanmaktadır. -2,5 en düşük kurumsal kalite düzeyini, +2,5 ise en yüksek kurumsal kalite düzeyini ifade etmektedir. Endeks değerinin +2,5'e yaklaşması kurumsal kalite düzeyindeki iyileşmeyi göstermektedir (Karpuz & Sayılır, 2021). Endeks değerleri sadece -2,5 ile +2,5 aralığında değil, 100 üzerinden yapılan puanlama ile de açıklanmaktadır. Burada değerler 0 ile 100 arasında olup, 0 en düşük kurumsal kalite seviyesini yansıtmaktadır. 0'dan 100'e doğru gidildikçe kurumsal kalite artmakta ve 100 değeri en yüksek kurumsal kalite düzeyini işaret etmektedir (Gündoğdu & Aytekin, 2020).

5.1. İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik

İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik, yönetişimin ve dolayısıyla kurumsal kalitenin temel unsurlarından biridir. İfade özgürlüğü, vatandaşın devletle ilişki kurabilmesinin bir yoludur. Vatandaşlar görüşlerini özgürce ifade ederek karar alma süreçlerine katılabilmekte, hükümetlerin önceliklerini ve yönetişim süreçlerini etkileyebilmektedirler. Ayrıca ifade özgürlüğü, demokrasinin derinleşmesine yardımcı olmakla birlikte hesap verebilirliğin yapı taşlarından biridir. Hesap verebilirlik, yetki ve görevlerin kullanımında yetkililere belirli sorumluluklar yükler. Yetkililer görevlerini yerine getirirken paydaşlara cevap verme, eleştirileri dikkate alma, paydaşların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurma gibi bazı temel yükümlülüklerin altına girerler. Hesap verebilirliğin sağlanması için iki temel boyutun var olması gerekir. Söz konusu boyutlar kontrol edilebilirlik ve yaptırımdır. Uygulamaların kontrol edilebilmesi ve görevini kötüye kullananlara karşı yaptırımların uygulanması için ise şeffaflık gereklidir (Sharma, 2008).

İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik kategorisinde Yeni Kırılgan Beşli ülkelerinin zaman içindeki performanslarına bakıldığında, Tablo 2'de görüldüğü üzere özellikle Türkiye ve Katar aşağı yönlü bir seyir izlemişlerdir. Türkiye'nin 2002 yılında 42,29 olan puanı 2014 yılında 40'ın altına inerek 36,45 olarak gerçekleşmiştir. Düşüş sonraki yıllarda devam etmiş ve bu kategoride Türkiye'nin puanı 25'in altına inmiştir. Türkiye'nin 2019 yılındaki puanı 13,53'tür ve bu 1996-2021 yılları arasında aldığı en düşük puandır. Katar da zaman içinde azalan bir grafik çizmiştir, ancak Katar'ın aldığı puanlar Türkiye'ye göre daha düşüktür. 1996-2021 döneminde Katar'ın elde ettiği en yüksek puan 35,58 ile 2004 yılına, en düşük puan 13,53 ile 2019 yılına aittir.

Tablo 2. Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerinin “İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik” Kategorisindeki Performansları (1996-2022)

Yıllar	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
1996	62,5	26,5	22	31,5	45,5
1998	57,71	26,87	21,39	33,33	31,84
2000	61,19	29,35	22,39	12,94	40,30
2002	56,22	27,36	16,42	15,92	42,29
2003	61,19	27,86	18,41	14,93	45,77
2004	59,62	35,58	21,63	16,83	49,52
2005	59,13	32,69	21,15	20,67	50,96
2006	58,17	25,00	14,42	24,52	45,67
2007	58,65	19,71	14,90	21,15	46,15
2008	58,17	18,75	13,46	25,48	46,15
2009	56,40	19,43	14,22	24,17	45,50
2010	58,29	18,96	13,74	27,49	44,55

2011	58,22	17,37	14,08	25,82	44,13
2012	57,28	21,13	25,82	24,88	41,78
2013	56,81	20,19	16,90	25,35	40,85
2014	59,11	16,75	14,78	27,09	36,45
2015	60,10	16,75	14,78	27,09	35,47
2016	63,55	16,26	14,29	27,59	30,05
2017	64,53	15,27	13,30	28,08	27,59
2018	66,02	14,08	13,11	25,24	24,76
2019	65,22	13,53	8,21	22,71	24,15
2020	65,70	14,01	7,73	23,67	24,15
2021	65,22	17,39	8,21	25,12	23,67
2022	62,80	20,29	9,18	25,12	23,19

Kaynak: (Worldwide Governance Indicators (WGI), s. 2024), (Erişim Tarihi: 04.03.2024)

İfade Özgürlüğü ve Hesap Verebilirlik kapsamında genel bir değerlendirme yapılacak olursa en iyi performansı gösteren ülkenin Arjantin, en düşük performansı gösteren ülkenin ise Mısır olduğu söylenebilir. 1996-2022 döneminde en yüksek puanları alan ülke Arjantin olmuştur. Zaman içinde puanında yükseliş yakaladığı dikkati çekmektedir. Ele alınan dönemde Arjantin'in en yüksek puanı 66,02 olup 2018 yılına aittir. Diğer dört ülkenin 2018 yılındaki puanlarına bakıldığında Katar 14,08, Mısır 13,11, Pakistan 25,24 ve Türkiye 24,76 puan almıştır. En düşük puanın Mısır tarafından alındığı görülmektedir. Ancak bu durum sadece 2018 yılına yönelik değil, genel bir durumdur. 1996-2022 döneminde en düşük puanları alan ülkenin genellikle Mısır olduğu ifade edilebilir. Türkiye'nin puanları Katar, Mısır ve Pakistan'a göre daha yüksek olsa bile zaman içinde azalış sergilemiş olduğu görülmektedir.

5.2. Siyasi İstikrarın Sağlanması ve Şiddetin Olmaması

Siyasi istikrar terimi genel anlamda iç savaşların, darbelerin ya da darbe teşebbüslerinin olmadığı; siyasi rejimin ve anayasa değişikliklerinin sıklıkla tekrarlanmadığı bir ortamı ifade etmektedir. Ancak otoriter rejimlerde hükümete karşı tepkilerin bastırıldığı, ekonomik ve sosyal sorunların kamuoyundan gizlendiği görülmektedir. Bu nedenle siyasi istikrarın aynı zamanda siyasi huzursuzlukların bulunmadığı bir süreci ifade ettiği unutulmamalı ve istikrar ile baskı arasındaki fark göz önünde bulundurulmalıdır (Posner, 1997). Özellikle son dönemlerdeki çalışmalar, bir ülkede kurumsal kalitenin temel belirleyicilerinin başında siyasi istikrarın geldiğini vurgulamaktadırlar. Siyasi istikrarın sağlanmadığı, belirsizliklerin hakim olduğu bir ortam yatırımcıların güvenini azaltarak yatırımları sektöre uğratar ve ekonomik büyüme sürecini yavaşlatır. Sadece finansal yatırımlar değil, alt yapı yatırımları da durumdan olumsuz etkilenir. Özel sektör yatırımlarının, kamu-özel sektör ortaklıklarının azalması ekonomideki üretkenliğin ve verimliliğin azalmasına sebep olur (Baker, Khater, & Haddad, 2019).

Şiddet ve terör olaylarının yaşanması da kurumsal kaliteye zarar veren bir unsurdur. Şiddet ve terör olaylarının artması hem toplumsal huzuru bozmakta hem de hükümetlerin devrilmesi ihtimalini kuvvetlendirerek siyasi istikrarı tehlikeye sokmaktadır. Merkezi otoritenin zedelenmesi ise kurumsal kalitenin azalmasına sebep olarak ekonomik ve sosyal dengeleri bozabilir. Bu nedenle siyasi rejime, hukuk sistemine, toplumsal düzene yapılan eleştirilerin yasal olmayan ve şiddet içeren eylemlerle yürütülmesi kurumsal kalite artışının önünde engel teşkil etmektedir. Şiddet olaylarının yaşanmadığı, toplumsal huzur ve güvenliğin sağlandığı bir ortamın tahsis edilip edilemediği kurumsal kaliteyi ölçmekte kullanılan önemli bir parametre olarak nitelendirilmektedir (Yamak, 2020).

Aşağıdaki tabloda Yeni Kırılğan Beşli ülkeleri için hesaplanan puanlar gösterilmiştir. Siyasi istikrar ve şiddetin olmaması kategorisinde Yeni Kırılğan Beşli ülkelerinin yıllar itibarıyla aldıkları puanlara ve puanların zaman içindeki seyrine bakıldığında Katar'ın diğer dört ülkeye kıyasla daha başarılı bir grafik çizdiği söylenebilir. 1996-2022 yılları arasında ilgili kategoride her yıl en yüksek puanı elde eden Yeni Kırılğan Beşli ülkesi Katar'dır. Artış ve azalışların gözlemlendiği yıllar olsa bile Katar çoğunlukla 70'in üzerinde puanlar almıştır, bazı yıllar puanını 90'in üzerine çıkarmıştır. 2015 sonrasında bir azalış eğilimine girildiği ve puanların 80'in altında kaldığı, ancak 2022'de yeniden 80'in üzerine çıktığı görülmektedir.

Tablo 3. Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerinin “Siyasi İstikrarın Sağlanması ve Şiddetin Olmaması” Kategorisindeki Performansları (1996-2022)

Yıllar	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
1996	51,06	57,98	27,66	14,36	10,64
1998	39,36	82,45	44,15	14,36	12,23
2000	50,26	85,71	47,62	15,87	21,16
2002	22,75	74,6	31,22	6,35	21,69
2003	35,18	92,46	27,64	7,54	25,13
2004	26,21	87,38	21,36	5,83	20,87
2005	44,17	81,07	26,7	5,34	27,67
2006	45,89	78,26	22,22	2,9	27,05
2007	46,86	79,71	27,05	0,97	19,81
2008	40,87	89,42	28,85	0,96	18,75
2009	36,97	91,94	25,59	1,42	15,64
2010	42,65	90,05	19,43	0,47	18,96
2011	52,13	90,52	6,64	0,47	18,48
2012	49,29	92,42	7,58	0,95	12,8
2013	48,34	91,94	7,11	0,95	10,9
2014	45,71	80,48	7,62	3,33	11,9
2015	46,19	82,38	8,10	1,43	9,05
2016	52,86	76,67	9,05	1,43	4,76
2017	53,33	69,05	9,05	1,9	7,14
2018	47,17	66,98	11,79	2,83	10,38
2019	43,87	69,81	12,26	3,3	9,91
2020	45,28	68,87	11,79	5,19	12,74
2021	47,64	75,00	14,62	6,6	11,79
2022	46,70	83,96	14,5	6,60	13,68

Kaynak: (Worldwide Governance Indicators (WGI), s. 2024)(Erişim Tarihi: 04.03.2024)

En yüksek performansı sergileyen ülke Katar iken, en düşük performans Pakistan’a aittir. Pakistan’ın 1996-2000 yılları arasında 14-15 bandında olan puanları 2000 sonrasında giderek azalmış, önce 8’in daha sonra 5 puanın altına inmiştir. Hesaplanan değerler bazı yıllarda 1 puanın aşağısında kalmıştır. Pakistan’ın bu kategoride aldığı en düşük puanlar 2010 ve 2011 yıllarına ait olup, hesaplanan puan 0,47’dir.

Diğer üç ülke arasında Arjantin’in puanlarının Mısır ve Türkiye’ye göre daha yüksek olduğu dikkati çekmektedir. Ele alınan dönemde Arjantin’in puanları genellikle 40’ın üzerindedir. Mısır’ın zaman içindeki durumuna bakıldığında, azalan bir grafik sergilediğini söylemek mümkündür. 1996’da 27,66 olan puan 1998 ve 2000’de 40’ın üzerine çıkmıştır. Ancak 2002 yılından sonra ülkenin ilgili kategorideki puanları 30’un altına inmiş, sonraki yıllarda 30 ve üstü puanlar tekrar elde edilememiştir. Türkiye’nin 1996’da 10,64 olan puanı, 2000 yılında 21,16’ya çıkmış, 2005 ve 2006’da 27’nin üzerinde hesaplanmıştır. 2006’dan sonra Türkiye için hesaplanan puanlar sürekli 20’nin altında kalmıştır.

5.3. Hükümet Etkinliği

Hükümet etkinliği kategorisinde, hükümetlerin kamu hizmetlerini sunma kaliteleri değerlendirilmektedir. Bürokrasinin siyasi etkiler altında kalmadan bağımsız karar alıp alamadığı, hükümet tarafından verilen taahhütlere güven duyulup duyulmadığı, kamu kaynaklarının kişisel çıkarlar için mi yoksa toplumsal çıkarlar için mi kullanıldığı gibi temel kriterler çerçevesinde inceleme yapılmaktadır. Bu nedenle hükümet etkinliği kategorisi, daha sonra açıklanacak diğer iki kategori olan düzenleyici kalite ve yolsuzluğun kontrolü ile iç içe geçmiş durumdadır (Langbein & Knack, 2010).

Etkin bir hükümetin çok sayıda işlevi vardır. İş bölümünü artırmak suretiyle kaynakların daha verimli kullanıldığı bir ortam yaratmak, ekonomi politikalarının daha hızlı uygulanmasını sağlamak, sermaye birikimini artırmak, yeni teknolojilerin özümsemesine yardımcı olmak, özel sektörü üretken yatırımlara yönlendirmek bu işlevlerin başlıcalarıdır. Bütün bunlar piyasa etkinliğini iyileştirerek ekonomik büyümeye destek olur. Diğer taraftan hükümet etkinliğinin zayıf olması adil olmayan vergilendirme, artan yolsuzluk oranları, yasalara aykırı keyfi uygulamalar gibi kamusal düzene zarar verecek sonuçlar doğurarak kurumsal kaliteyi zayıflatabilir (Alam, Kitenge, & Bedane, 2017).

Hükümet etkinliği kategorisinde Yeni Kırılğan Beşli ülkelerinin aldıkları puanlara bakıldığında, siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması kategorisine göre ülkeler arasındaki farkın daha dengeli olduğu söylenebilir. Siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması kategorisinde bir ülkenin puanları 90'ın üzerinde seyrederken diğer ülkenin puanları 1'in altında kalmaktaydı. Dolayısıyla beş ülke içinde en başarılı ve en başarısız olanlar arasında çok büyük bir fark göze çarpmaktaydı. Ancak hükümet etkinliği kategorisinde farkın nispeten daha az olduğu görülmektedir. Aşağıdaki tabloya bakıldığında, hükümet etkinliği ile ilgili en başarılı performansın Katar tarafından ortaya konmuş olduğu ifade edilebilir. Katar'ın ilgili kategorideki puanları genellikle 70'in üzerindedir. 2013, 2021 ve 2022'de ise 80'in üzerinde puan alınmıştır.

Tablo 4. Yeni Kırılğan Beşli Ülkelerinin “Hükümet Etkinliği” Kategorisindeki Performansları (1996-2022)

Yıllar	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
1996	60,11	70,49	36,07	31,69	55,74
1998	63,93	69,4	49,18	36,61	46,45
2000	54,64	67,21	49,73	37,7	55,19
2002	48,11	65,95	41,62	37,84	57,84
2003	55,14	65,41	43,78	32,97	57,3
2004	57,21	69,15	47,26	37,81	56,72
2005	52,94	65,69	42,16	38,73	58,33
2006	53,66	70,24	37,07	41,46	58,05
2007	53,88	68,45	43,69	37,86	65,05
2008	52,43	72,33	42,23	26,21	63,11
2009	47,37	78,47	49,76	22,97	62,68
2010	51,67	76,08	42,58	25,36	64,11
2011	53,55	74,41	41,71	22,75	64,93
2012	46,45	77,73	29,38	25,59	65,88
2013	45,50	81,52	24,17	23,22	65,88
2014	49,52	78,37	24,04	22,6	68,27
2015	50,95	77,62	28,10	26,67	62,38
2016	63,81	73,81	33,33	26,67	53,33
2017	58,57	74,29	32,38	29,52	54,29
2018	52,86	73,81	37,62	27,14	49,52
2019	48,10	73,81	40,95	26,67	50,95
2020	43,33	78,10	36,19	32,38	47,14
2021	37,40	81,90	34,76	35,71	48,57
2022	41,98	82,55	33,96	29,25	43,87

Kaynak (Worldwide Governance Indicators (WGI), s. 2024)(Erişim Tarihi: 04.03.2024)

Bu kategoride Türkiye'nin elde ettiği puanlar diğer iki kategori olan ifade özgürlüğü ve siyasi istikrara göre daha yüksektir. Türkiye'nin en yüksek puan 68,27'dir ve 2014 yılına aittir. Arjantin'in ele alınan dönemdeki en yüksek puanı 63,93'tür ve 1998 yılında alınmıştır. Mısır ile Pakistan arasında bir karşılaştırma yapıldığında, Mısır'ın sergilediği performansın Pakistan'a göre daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Mısır bazı yıllarda 49 puanın üzerini görmüş iken Pakistan 2006 yılı dışında 40 puanın üzerine çıkamamıştır.

5.4. Düzenleyicilik Kalitesi

Düzenleyicilik kalitesi kategorisi, kurumsal kaliteyi yansıtan önemli göstergelerden biridir. Bu kategoride, hükümetin özel sektörü desteklemeye yönelik gerçekleştirdiği uygulama ve düzenlemelerin başarısı ölçülmeye çalışılır. Hükümet, özel sektör girişimlerini teşvik etmeli ve özel sektörün ekonomideki etkinliğini artırmalıdır. Bunun gerçekleştirilebilmesi için her şeyden önce piyasa ekonomisinin düzgün işleyebileceği bir ortam yaratılmalıdır. Yatırımcılar yeni yatırımlar için özendirilmeli, hem özel sektörün kendi içindeki iş birliği kuvvetlendirilmeli hem de kamu ve özel sektör arasındaki koordinasyon artırılmalıdır. Ancak hükümetlerin konu hakkında yeni düzenlemeler yapması kadar hayata geçirilen düzenlemelere uygun davranılmasını sağlaması da önemlidir. Dolayısıyla düzenleyicilik kalitesinde hükümetlerin düzenleme ve denetleme kapasiteleri değerlendirilir (Karpuz & Sayılır, 2021).

Düzenleyicilik kalitesinde siyasi istikrar ve hükümet etkinliği kategorilerinde olduğu gibi en başarılı sayılabilecek performansı gösteren ülke Katar'dır. Katar'ın ilgili kategoride elde ettiği puanların diğer dört ülkeye kıyasla daha yüksek olduğu Tablo 5'te görülmektedir. Katar, 1996-2022 arasındaki dönemde en yüksek puanını 2022 yılında, en düşük puanını 2000 yılında almıştır. 2022'deki puanı 77,36 iken 2000 yılındaki puanı 52,72'dir. Özellikle 2018 sonrasında her yıl bir önceki yıla göre puanını yükselterek 77'in üzerinde bir puana ulaşmıştır.

Tablo 5. Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerinin “Düzenleyicilik Kalitesi” Kategorisindeki Performansları (1996-2022)

Yıllar	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
1996	66,85	61,96	53,26	28,80	59,24
1998	66,85	54,35	44,57	25,54	64,67
2000	59,24	52,72	39,13	21,74	61,96
2002	20,54	61,62	37,84	21,08	56,76
2003	24,86	60,00	32,43	21,08	56,22
2004	24,38	59,70	29,35	15,42	55,22
2005	32,35	59,80	37,75	26,47	60,29
2006	28,43	59,80	38,24	34,80	58,33
2007	26,21	64,08	42,72	31,07	61,65
2008	24,76	69,90	49,51	29,61	59,22
2009	22,49	72,25	48,33	30,14	62,20
2010	26,32	69,86	47,85	29,67	61,24
2011	26,54	66,82	43,13	28,44	63,03
2012	21,80	74,88	38,86	26,07	66,35
2013	19,91	73,46	31,28	26,07	66,82
2014	14,42	69,71	28,37	27,88	66,35
2015	19,52	71,90	24,76	28,10	62,86
2016	40,48	72,86	17,62	27,14	61,43
2017	43,81	67,14	21,90	29,05	56,19
2018	45,71	71,90	20,48	27,62	55,24
2019	34,76	73,81	21,90	27,14	52,38
2020	33,33	75,71	31,43	24,29	50,48
2021	30,00	77,14	34,29	23,81	48,10
2022	25,94	77,36	24,53	20,28	43,40

Kaynak: (Worldwide Governance Indicators (WGI), s. 2024), (Erişim Tarihi: 04.03.2024)

Türkiye'nin düzenleyicilik kalitesi alanında elde ettiği puanların Katar dışındaki üç ülkeye göre daha yüksek olduğu söylenebilir. Türkiye'nin 2016 yılındaki puanı 61,43'tür. Ancak 2016 sonrasındaki dönemde bir azalış süreci yaşanmış ve 43,40'a kadar düşmüştür. Mısır'ın 1996 yılındaki puanı 53,26'dır. Ancak bundan sonraki yıllarda Mısır'ın düzenleyicilik kalitesi kategorisinde puanını 50'nin üzerine çıkaramadığı görülmektedir. Arjantin, düzenleyicilik kalitesi kategorisinde 1996 ve 1998 yıllarında 66,85 puan elde etmiştir. Bu puanlar ülkenin 1996-2022 döneminde aldığı en yüksek puanlardır. Sonraki yıllarda Arjantin'in puanlarının 60'ın üzerine çıkamadığı görülmektedir. Pakistan'ın puanlarına bakıldığında 2006, 2007 ve 2009 yıllarında 30'un üzerinde olduğu diğer yıllarda ise bu puanın üzerine çıkamadığı ifade edilebilir. Pakistan'ın en yüksek puanı 34,80'dir ve 2006 yılına aittir.

5.5. Hukukun Üstünlüğü

Kurumların kalitesini yansıtan en belirgin unsurların başında hukuk sisteminin etkinliği gelmektedir. Anayasaya, yasalara, mülkiyet haklarına ilişkin sözleşmelere uygun davranılıp davranılmadığı; uygun davranılmayan durumlarda gerekli yaptırımların devreye girip girmediği hukuk sisteminin etkinliğine dair önemli ipuçları verir. Ekonomik hayattaki çoğu işlem sözleşmelere dayalı olarak gerçekleştirilmektedir. Bu nedenle tarafların sözleşme kriterlerine uymaları, yasaların etkin işlediği anlamına gelir. Tam tersi sözleşmeye aykırı hareket edilmesi, hukuk sisteminin ve yasaların gerekliliklerinin ihlal edildiğini gösterir. Sözleşmeler, sözleşmelere taraf olanların haklarını güvence altına alır. Aynı zamanda tarafların yükümlülüklerini belirler. Tarafların hak ve yükümlülüklerinin açıkça belirtilmediği sözleşmeler ters seçim ve ahlaki tehlike gibi sorunları beraberinde getirir. Bilgi asimetrisinin varlığı ise kaynak tahsisinde sorunlara

yol açarak ekonomik ve sosyal dengelere zarar verir. Hukuk sisteminin etkinlikten uzak olması, zincirleme işleyen bir süreç neticesinde kurumsal yapı kanalı üzerinden ekonomik ve sosyal yapıyı etkiler (Law & Azman-Saini, 2012).

Hukukun üstünlüğü kategorisinde Yeni Kırılğan Beşli ülkeleri arasında Katar'ın ön plana çıktığı ifade edilebilir. Aşağıdaki tablo incelendiği zaman 1996-2022 yılları arasında hukukun üstünlüğü kategorisinde puanları 70'in üzerinde olan Katar dışında bir ülke olmadığı görülmektedir. Katar'ın 1996-2022 yılları arasında aldığı en düşük puan 49,25 olup 1996 yılına aittir. Sonraki yıllarda ülkenin puanları önce 60'ın sonra 70'in üzerine çıkmıştır. 2020 ve 2021'de puanları 80'in üzerindedir.

Tablo 6. Yeni Kırılğan Beşli Ülkelerinin “Hukukun Üstünlüğü” Kategorisindeki Performansları (1996-2022)

Yıllar	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
1996	54,27	49,25	51,76	31,66	47,24
1998	50,5	57,5	47,5	25,5	49
2000	43,28	63,68	49,75	19,4	49,25
2002	27,36	65,17	53,73	20,9	49,75
2003	26,37	63,18	51,74	20,4	55,22
2004	25,48	60,1	52,88	17,31	57,21
2005	34,45	67,46	54,07	21,53	56,46
2006	34,45	67,94	46,89	23,44	53,11
2007	33,97	65,55	47,85	21,05	53,59
2008	27,88	70,19	51,44	18,27	55,29
2009	30,33	78,2	52,61	22,27	56,4
2010	32,7	73,93	50,24	28,44	54,98
2011	33,33	71,36	38,97	19,72	55,87
2012	32,39	78,87	37,09	21,13	54,46
2013	32,39	78,87	27,7	22,07	54,46
2014	19,71	77,4	27,88	25,96	54,81
2015	26,67	74,29	30,95	24,29	47,62
2016	42,38	76,19	34,29	20,48	40,48
2017	45,71	75,24	35,24	23,81	41,43
2018	46,67	74,29	43,33	26,67	38,10
2019	37,14	74,29	42,86	25,71	40,48
2020	34,29	81,43	41,43	24,76	37,62
2021	34,29	80,95	43,81	27,62	35,71
2022	34,91	79,25	42,45	25,00	36,79

Kaynak: (Worldwide Governance Indicators (WGI), s. 2024), (Erişim Tarihi: 04.03.2024)

Katar dışındaki diğer dört ülke arasında karşılaştırma yapıldığında Türkiye'nin puanlarının 1996-2002 yılları arasında 50'nin altında olduğu belirtilebilir. 2003'te 55'nin üstünde bir puan elde edilmiştir. 2015 ve sonrasında Türkiye'nin puanları 50'nin altında kalmıştır. Mısır'ın ilgili kategorideki puanları bazı yıllar 50'nin üzerindedir. En düşük puan 27,70'tir, bu puan 2013 yılına aittir. En yüksek puan ise 2005 yılı için hesaplanmış olan 54,07'dir. Arjantin'in 1996 ve 1998 yıllarındaki puanları sırası ile 54,27 ve 50,50'dir. Ancak sonraki yıllarda Arjantin'in puanını 50'nin üzerine çıkarmayı başaramamıştır. Pakistan'ın puanlarının diğer dört ülkeye göre daha düşük olduğu ifade edilebilir. Pakistan'ın 1996-2022 arasındaki en yüksek puanı 1996 yılına aittir. Bu yıldaki puanı 31,66 olarak hesaplanmıştır. Diğer yıllarda puanını tekrar 30'un üzerine çıkaramamıştır. Ülkenin puanlarının genellikle 20-30 arasında seyrettiği görülmektedir.

5.6. Yolsuzluğun Kontrolü

Yolsuzluk, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarına zarar veren ahlaki bir eksiklik olarak nitelendirilebilir. Yolsuzluğun yapısal ve bireysel çok sayıda nedeni bulunmaktadır. Yolsuzlukla mücadele politikalarının yetersiz kalması, iyi yönetim reformlarına gereken önemin verilmemesi ya da reformların fiili uygulamalarında problem yaşanması, kamu görevlilerinin bilgi ve becerilerinin yetersiz olması ya da bilerek görevlerini kötüye kullanmaları, siyasi liderlerin ve diğer bürokratların yolsuzluğa meyilli olmaları gibi çeşitli nedenler sıralanabilir. Ancak sebep her ne olursa olsun yolsuzluk ülkenin kurumsal kalitesine zarar vermektedir. Bu nedenle yolsuzluğu kontrol altına almak için gösterilen çaba, ülkelerin kurumsal

kalitelerini yansıtan temel unsurlardan biri olarak dikkate alınmaktadır (Lassou, Hopper, & Soobaroyen, 2021). Yolsuzluğun kontrolü kapsamında değerlendirmeye alınan başlıca göstergeler toplumun politikacılara güven duyup duyupmadığı, kamu görevinde çalışanların yolsuzluğa başvurup başvurmadıkları, vergi tahsilinde usulsüzlük yapılıp yapılmadığı, kamu fonlarının özel çıkarlar doğrultusunda kullanılıp kullanılmadığı, yargı kararlarının uygulanıp uygulanmadığı ve dış ticaret işlemlerinin düzgün yürütülüp yürütülmediğidir (Barış & Bekteş, 2021).

Yolsuzluğun kontrolü kategorisinde Yeni Kırılğan Beşli ülkeleri arasında ön plana çıkan ülkenin Katar olduğu aşağıdaki tablo yardımıyla net biçimde görülmektedir. Katar'ın 1996 yılında hesaplanan puanı 54,84'tür. 2009 yılında puanını 91,39'a çıkarmıştır, bu puan ülkenin 1996-2022 yılları arasında elde ettiği en yüksek puandır. 2010-2014 dönemi boyunca Katar'ın puanları 80'in üzerinde seyretmiştir.

Tablo 7. Yeni Kırılğan Beşli Ülkelerinin “Yolsuzluğun Kontrolü” Kategorisindeki Performansları (1996-2022)

Yıllar	Arjantin	Katar	Mısır	Pakistan	Türkiye
1996	53,76	54,84	38,71	7,53	51,61
1998	50,27	67,91	39,04	13,37	45,45
2000	52,13	69,68	39,36	22,87	46,81
2002	41,80	75,13	41,27	20,11	34,92
2003	40,21	71,96	38,10	24,34	49,74
2004	39,90	70,94	32,51	10,84	50,25
2005	43,41	72,68	36,10	14,63	56,10
2006	43,41	78,54	26,34	22,44	57,56
2007	44,17	73,79	27,18	21,84	59,22
2008	39,81	79,13	25,24	19,42	61,17
2009	40,19	91,39	38,76	13,88	60,29
2010	44,76	89,05	32,38	13,81	59,05
2011	43,60	80,09	30,33	15,17	58,77
2012	40,28	81,04	33,65	14,22	61,61
2013	40,76	81,52	33,65	17,06	60,66
2014	35,58	80,29	34,62	23,08	53,85
2015	33,81	77,14	32,86	22,38	52,38
2016	45,71	79,05	32,38	17,62	50,00
2017	44,29	73,81	39,05	21,90	48,10
2018	53,81	75,24	34,76	24,29	42,86
2019	52,86	78,57	28,57	20,95	43,33
2020	47,62	77,14	23,81	21,90	41,90
2021	38,10	78,10	26,67	23,33	39,52
2022	36,32	79,25	26,42	22,64	34,91

Kaynak: (Worldwide Governance Indicators (WGI), s. 2024), (Erişim Tarihi: 04.03.2024)

Katar'ın ardından yolsuzluğun kontrolü kategorisinde en başarılı sayılabilecek performansın Türkiye tarafından ortaya konduğu söylenebilir. Özellikle 2002-2008 arasındaki dönemde ülkenin puanlarında düzenli bir artış yaşanmıştır. 2002'de 34,92 olan puan 2008'de 61,17'ye yükselmiştir. Ancak 2017 ve sonrasında puanların 50'nin üzerine çıkamadığı söylenebilir. Arjantin'in yolsuzluğun kontrolü kategorisindeki puanları 1996-2022 yılları arasında 30'un üzerindedir. Bu aralıkta 50'nin üzerinin görüldüğü yıllar da bulunmaktadır. Mısır'ın ele alınan kategorideki puanları Pakistan'a göre yüksek olsa bile zaman içindeki düzenli bir artıştan ziyade yıllık artış ve azalışların olduğu görülmektedir. Mısır, 1996-2022 yılları arasında sadece bir yıl puanını 40'in üzerine çıkarabilmiştir. Bu yıl 2002'dir. Pakistan'ın aldığı puanların diğer dört ülkeye göre daha düşük seviyede kaldığı görülmektedir. Pakistan en düşük puanını 7,53 ile 1996'da, en yüksek puanını 24,34 ile 2003 yılında almıştır.

6. Veri Seti ve Yöntem

Çalışmada yeni kırılğan beşli ülkelerinde kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Yeni kırılğan beşli ülkelerinin temel problemlerinin başında yüksek cari açık ve doğrudan yabancı yatırımlara bağımlılık gelmektedir. Bunlar yapısal ekonomik problemler olmakla birlikte, kurumların yapısı ve kurumsal kalite düzeyinin ülkelerin ekonomik performansları üzerinde etkilere sahip

olduğunu ifade eden çalışmalara literatürde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu çalışma, söz konusu etkileşimi ampirik olarak test etmeyi amaçlamaktadır.

Analizde yeni kırılma beşli ülkelerinin yukarıda belirtilen iki temel probleminin esas alınması amaçlanmıştır. Ancak yeni kırılma beşli ülkelerinden biri olan Katar'a ait cari açık verileri Dünya Bankası veri tabanında 2011 ve sonrası için mevcuttur. Bu nedenle cari açık yerine bir diğer önemli problem olan doğrudan yabancı yatırımlara bağımlılık konusu üzerinden hareket edilmiştir. Yeni kırılma beşli ülkeleri doğrudan yabancı yatırımlara büyük ölçüde bağımlıdırlar. Bu nedenle ülkelere gelen yabancı yatırımların azalması, çeşitli olumsuzluklara sebep olabilir. Kurumsal kalite ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında bir ilişkinin var olup olmadığı bu noktada daha da önemli hale gelmektedir. Arada anlamlı bir ilişkinin tespit edilmesi durumunda ülkeler kurumsal kalitelerini iyileştirerek doğrudan yabancı yatırım seviyelerini arttırabilirler.

Modelde kullanılan değişkenlere ait bilgiler aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 8. Modelde Kullanılan Değişkenler

Değişken	Açıklama	Kaynak
DYY	Doğrudan yabancı yatırım, net girişler (GSYH'nin yüzdesi)	Dünya Bankası
OZG	İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik	Dünya Bankası Yönetişim Endeksi
SIY	Siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması	Dünya Bankası Yönetişim Endeksi
ETK	Hükümet etkinliği	Dünya Bankası Yönetişim Endeksi
DUZ	Düzenleyicilik kalitesi	Dünya Bankası Yönetişim Endeksi
HUK	Hukukun üstünlüğü	Dünya Bankası Yönetişim Endeksi
YOLS	Yolsuzluğun kontrolü	Dünya Bankası Yönetişim Endeksi

Modeldeki bağımlı değişken, doğrudan yabancı yatırımlardır. Bağımsız değişkenler ise Dünya Bankası Yönetişim Endeksi göstergeleridir. Endeksin alt göstergeleri hakkındaki detaylı bilgiler ve her bir ülkenin ilgili göstergelere ait yıllara göre performansları önceki bölümde incelenmiştir. Veri seti 2002-2022 yıllarını kapsamaktadır. Bilindiği gibi endeks sonuçları 1996-2002 döneminde iki yılda bir açıklanmıştır. Yıllık düzenli verilerin açıklanması 2002'den sonradır. Zaman serisi kullanılacağı için arada eksik yıl olmaması amacıyla analizde 2002-2022 arasındaki veriler ele alınmıştır.

Analizde, beş farklı ülke ve yirmi bir yıllık veri bulunması nedeniyle panel veri yöntemi kullanılmıştır. Panel veri analizlerinde iki boyutlu bir yapı mevcuttur. Boyutlardan biri zaman, diğeri ise yatay kesittir. Böylece gözlem sayısı daha fazla olmakta, çoklu doğrusal bağlantı sorunu ile karşılaşmamaktadır (Arı & Zeren, 2011). Ayrıca sadece birimlerde meydana gelen değişimler değil, birimlerdeki zamana bağlı değişimler de incelenebilmektedir. Analizlerin daha gerçekçi olması, daha kapsamlı sonuçlar elde edilmesi mümkün olmaktadır (Çalışkan, 2009).

Panel veri analizini içeren farklı yöntemler bulunmaktadır. Genelleştirilmiş en küçük kareler, dinamik panel veri analizi, sabit etkiler modeli, rassal etkiler modeli sıklıkla kullanılan yöntemlerdir. Değişkenlerin durağanlık seviyelerinin farklı olması durumunda ise ARDL yöntemi önerilmektedir. ARDL yönteminde değişkenlerin durağan olup olmaması bilgisi gerekmemektedir. Diğer eş bütünleşme analizleri için durağanlık bilgisine ihtiyaç vardır. ARDL analizinde kısa ve uzun dönemli etkiler görülebilmektedir. Böylece dönemler arası karşılaştırma yapma olanağı elde edilmektedir (Kılınç & Şahbaz, 2021). ARDL analizinde iki temel tahmin yöntemi vardır. Bunlar MG (Mean Group) ve PMG (Pooled Mean Group) olarak ifade edilirler. MG yönteminde bazı parametreler panelin birimleri arasında aynı olamamaktadır. PMG yöntemi ise bu eksikliği gidermektedir. PMG yönteminde uzun dönem parametrelerin birimlere göre sabit kalması mümkündür. Kısa dönem parametreleri, sabit terim ve hata düzeltme terimi ise birimler arasında farklılık sergileyebilmektedir (Kalkan & Pala, 2022). Bu nedenle çalışmada ARDL analizi ve PMG tahmincisi kullanılmıştır.

7. Analiz Sonuçları

Panel veri analizi kapsamında ilk olarak yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı incelenmiştir. Yatay kesit bağımlılığına ilişkin sonuçlara göre birim kök analizleri yapılmıştır. Ardından panel ARDL yöntemi kullanılarak değişkenler arasındaki kısa ve uzun dönemli ilişkiler araştırılmıştır.

Aşağıdaki tabloda modelde kullanılan değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler gösterilmiştir.

Tablo 9. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	LNDYY	LNDUZ	LNETH	LNHUK	LNOZG	LNSIY	LNYSLS
Mean	1.106237	3.662139	3.852541	3.702514	3.294157	2.863777	3.683101
Median	1.158454	3.633310	3.902361	3.723971	3.223695	3.076995	3.695963
Maximum	2.402301	4.348450	4.413370	4.399726	4.189949	4.526801	4.515109
Minimum	-4,2342	2.668829	3.117780	2.851151	2.045040	-0,74669	2.383007
Std. Dev.	0.771682	0.456263	0.360755	0.425365	0.561382	1.324551	0.501907
Skewness	-3,93056	-0,07887	-0,38089	-0,0927	0.042138	-0,80439	-0,35162
Kurtosis	26.40782	1.709770	2.160024	1.934486	2.078656	3.024846	2.450712
Jarque-Bera	2667.538	7.391889	5.625678	5.117395	3.744904	11.32582	3.483694
Probability	0.000000	0.024824	0.060034	0.077406	0.153746	0.003472	0.175197
Sum	116.1549	384.5245	404.5169	388.7639	345.8865	300.6966	386.7256
Sum Sq. Dev.	61.93135	21.65027	13.53500	18.81724	32.77562	182.4612	26.19868
Observations	105	105	105	105	105	105	105

Tanımlayıcı istatistiklerin belirlenmesinin ardından yatay kesit bağımlılığının olup olmadığı test edilmiştir. Yatay kesit bağımlılığının varlığı, serilerin durağanlık seviyelerinin belirlenmesinde kullanılacak olan birim kök testlerini etkilemektedir. Yatay kesit bağımlılığı yoksa birinci nesil, yatay kesit bağımlılığı varsa ikinci nesil birim kök testleri uygulanmalıdır (Dam & Şanlı, 2019).

Yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde kullanılan hipotezler aşağıda belirtilmiştir. H₀ hipotezi yatay kesit bağımlılığının olmadığını, H₁ hipotezi yatay kesit bağımlılığının olduğunu ifade etmektedir.

H₀: Yatay kesit bağımlılığı yoktur.

H₁: Yatay kesit bağımlılığı vardır.

Yatay kesit bağımlılığının belirlenmesi için (Breusch & Pagan, 1980) LM (Lagrange Multiplier) testi, (Pesaran H. M., 2004) CD (Cross Section Dependent) testi ve (Pesaran, Ullah, & Yamagata, 2008) LMadj (Adjusted Crosssectionally Dependence Lagrange Multiplier) testleri kullanılmıştır.

Tablo 10. Yatay Kesit Bağımlılığı Testi Sonuçları

Değişken	Test	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
lnDYY	Breusch-Pagan LM	45.53515	0.0000
	Pesaran scaled LM	7.945901	0.0000
	Bias-corrected scaled LM	7.820901	0.0000
	Pesaran CD	6.052663	0.0000
lnOZG	Breusch-Pagan LM	80.70815	0.0000
	Pesaran scaled LM	15.81082	0.0000
	Bias-corrected scaled LM	15.68582	0.0000
	Pesaran CD	-1.676004	0.0937
lnSIY	Breusch-Pagan LM	38.78277	0.0000
	Pesaran scaled LM	6.436022	0.0000
	Bias-corrected scaled LM	6.311022	0.0000
	Pesaran CD	-0.587809	0.5567
lnETH	Breusch-Pagan LM	31.34445	0.0005
	Pesaran scaled LM	4.772764	0.0000
	Bias-corrected scaled LM	4.647764	0.0000
	Pesaran CD	-2.091671	0.0365
lnDUZ	Breusch-Pagan LM	18.51595	0.0469
	Pesaran scaled LM	1.904225	0.0569
	Bias-corrected scaled LM	1.779225	0.0752
	Pesaran CD	-0.060106	0.9521
lnHUK	Breusch-Pagan LM	39.54117	0.0000
	Pesaran scaled LM	6.605606	0.0000
	Bias-corrected scaled LM	6.480606	0.0000
	Pesaran CD	-1.671139	0.0947
lnYSLS	Breusch-Pagan LM	10.39640	0.4064
	Pesaran scaled LM	0.088638	0.9294
	Bias-corrected scaled LM	-0.036362	0.9710
	Pesaran CD	-1.247618	0.2122

lnDYY ve lnETK değişkenleri için dört testin de olasılık değeri 0,05'ten küçüktür. Bu da H0 hipotezinin red edilmesi ve yatay kesit bağımlılığının olduğu anlamına gelmektedir. lnOZG, lnSIY ve lnHUK değişkenleri için Pesaran CD testinin olasılık değerleri 0,05'ten büyüktür. Pesaran CD testine göre H0 kabul edilmektedir ve yatay kesit bağımlılığı yoktur. Ancak diğer üç teste göre yatay kesit bağımlılığı bulunmaktadır. lnDUZ değişkeni için sadece Breusch-Pagan LM testinin olasılık değeri 0,05'ten küçüktür. Diğer üç teste göre yatay kesit bağımlılığı yoktur. lnYOLS değişkenine bakıldığında ise dört testin olasılık değerinin de 0,05'ten büyük olduğu görülmektedir. H0 hipotezi kabul edildiği için yatay kesit bağımlılığı bulunmamaktadır. Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı sonuçları farklılık göstermektedir. Söz konusu farklılık göz önünde bulundurularak hem birinci hem de ikinci nesil birim kök testleri uygulanmıştır. Böylece durağanlık seviyesinin daha doğru belirlenmesi mümkün olabilir.

Serilerin durağanlık seviyelerinin belirlenmesinde ilk olarak birinci nesil birim kök testlerinden biri olan Levin-Lin-Chu (LLC) birim kök testi uygulanmıştır.

Tablo 11. Levin-Lin-Chu (LLC) Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Düzye Değerleri		Birinci Farkları		
	Test İstatistiği	Olasılık Değeri	Değişken	Test İstatistiği	Olasılık Değeri
DYY	-3.3090	0.0005	DYY	-	-
OZG	-0.7504	0.2265	OZG	-3.0258	0.0012
SIY	-1.1235	0.1306	SIY	-2.3294	0.0099
ETK	-0.2329	0.4079	ETK	-3.1038	0.0010
DUZ	0.3163	0.6241	DUZ	-3.3381	0.0004
HUK	-1.2099	0.1132	HUK	-7.6447	0.0000
YOLS	1.3616	0.9133	YOLS	-4.9761	0.0000

LLC birim kök testine göre lnDYY düzeyde durağandır. Diğer değişkenler ise birinci farkları alındıktan sonra durağan hale gelmektedir.

Birinci nesil birim kök testinin uygulanmasının ardından ikinci nesil birim kök testi de uygulanmıştır. İkinci nesil birim kök testlerinden biri olan CIPS panel birim kök testine ait sonuçlar aşağıdaki tabloda yer almaktadır. CIPS birim kök testinde durağanlık analizi panelin geneli için yapılmaktadır. H0 hipotezi birim kökün var olduğunu, H1 hipotezi ise birim kök olmadığını ifade etmektedir (Göçer, 2013).

Tablo 12. CIPS Panel Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Düzye Değerleri			
	Test İstatistiği	Kritik Değer (%10)	Kritik Değer (%5)	Kritik Değer (%1)
lnDYY	-2.806	-2.21***	-2.33**	-2.57*
lnSIY	-2.389	-2.21***	-2.33**	-2.57
lnOZG	-1.903	-2.18	-2.33	-2.64
lnETK	-1.649	-2.21	-2.33	-2.57
lnDUZ	-1.300	-2.21	-2.33	-2.57
lnHUK	-1.243	-2.21	-2.33	-2.57
lnYOLS	-1.977	-2.21	-2.33	-2.57

Değişken	Birinci Farkları			
	Test İstatistiği	Kritik Değer (%10)	Kritik Değer (%5)	Kritik Değer (%1)
lnOZG	-4.29	-2.21***	-2.34**	-2.6*
lnETK	-4.5	-2.21***	-2.34**	-2.6*
lnDUZ	-3.583	-2.21***	-2.34**	-2.6*
lnHUK	-3.880	-2.21***	-2.34**	-2.6*
lnYOLS	-4.399	-2.21***	-2.34**	-2.6*

Not: **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir

Tablodaki sonuçlara göre, bağımlı değişken olan lnDYY düzeyde durağandır. Bağımsız değişkenlerden lnYOLS, lnHUK, lnDUZ, lnETK ve lnOZG birinci farkı alındıktan sonra durağan hale gelmektedir. lnSIY ise %5 ve %10 anlamlılık seviyesinde düzeyde durağandır. lnDYY ve lnSIY I(0), diğer değişkenler I(1) özellik sergilemektedir.

Hem LLC hem de CIPS testi sonuçları, değişkenlerin farklı seviyelerde durağan olduklarını ortaya koymaktadır. Değişkenlerin durağanlık seviyeleri farklı olduğu için ARDL/PMG yönteminin kullanılması tercih edilmiştir.

Kurumsal kalitenin doğrudan yabancı yatırımlar üzerindeki etkisini test etmek için kurulan model, aşağıdaki denklem ile gösterilmiştir.

$$\ln DYY = \alpha_0 + \alpha_1 \ln OZG + \alpha_2 \ln SIY + \alpha_3 \ln ETK + \alpha_4 \ln DUZ + \alpha_5 \ln HUK + \alpha_6 \ln YOLS + \varepsilon_{it}$$

Modele ait ARDL/PMG analizinin kısa ve uzun dönemli tahmin sonuçları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 13. ARDL (2,2,2,2,2,2,2,2) PMG Tahmin Sonuçları (2002-2022)

PMG (Pooled Mean Group Regression)				
Değişken	Katsayı	Standart Hata	z-İstatistiği	Olasılık Değeri
Uzun Dönem				
lnOZG	0.236706	0.128989	1.835081	0.0768***
lnSIY	0.373755	0.075332	4.961436	0.0000*
lnETK	-0.581214	0.152525	-3.810628	0.0007*
lnDUZ	1.233764	0.278510	4.429878	0.0001*
lnHUK	1.585595	0.207655	7.635709	0.0000*
lnYOLS	-2.415197	0.395985	-6.099208	0.0000*
Kısa Dönem				
_ec	-0,402673	0,115523	-3,485646	0,0016*
D(LNDYY(-1))	0,182615	0,405388	0,45047	0,6557
D(LNDUZ)	-6,471047	5,967316	-1,084415	0,2871
D(LNDUZ(-1))	-2,580104	1,435859	-1,796907	0,0828***
D(LNETK)	-3,512261	2,867754	-1,224743	0,2305
D(LNETK(-1))	3,93035	4,039642	0,972945	0,3386
D(LNHUK)	2,691616	2,46505	1,091911	0,2839
D(LNHUK(-1))	5,002884	4,212086	1,187745	0,2446
D(LNOZG)	-0,344116	1,309098	-0,262865	0,7945
D(LNOZG(-1))	-0,028748	3,077239	-0,009342	0,9926
D(LNSIY)	2,26334	1,85588	1,219551	0,2325
D(LNSIY(-1))	0,19818	0,391558	0,506133	0,6166
D(LNYOLS)	1,514082	0,666584	2,271406	0,0307**
D(LNYOLS(-1))	-4,485438	4,446445	-1,00877	0,3214

Not: *, **, *** sırası ile %1, %5 ve %10 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlılığı ifade etmektedir.

Değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişkiyi gösteren denklem aşağıdaki gibidir:

$$\ln DYY_{it} = \alpha_i + \sum_{j=1}^p \beta_{ij} \ln(DYY)_{i,t-j} + \sum_{j=0}^q \delta_{ij} \ln OZG_{i,t-j} + \sum_{j=0}^k \theta_{ij} \ln SIY_{i,t-j} + \sum_{j=0}^l \gamma_{ij} \ln ETK_{i,t-j} + \sum_{j=0}^m \lambda_{ij} \ln DUZ_{i,t-j} + \sum_{j=0}^n \nu_{ij} \ln HUK_{i,t-j} + \sum_{j=0}^p \omega_{ij} \ln YOLS_{i,t-j} + \varepsilon_{it}$$

PMG sonuçlarına göre uzun dönemde modelde yer alan bütün bağımsız değişkenler ile bağımlı değişken arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişki mevcuttur. Uzun dönemde lnETK ve lnYOLS değişkenlerinin lnDYY değişkeni üzerindeki etkisi negatiftir. lnOZG, lnSIY, lnDUZ ve lnHUK değişkenlerinin lnDYY değişkeni üzerindeki etkisi ise pozitifdir. lnOZG değişkeni, %10 düzeyinde, diğer değişkenler ise %1 düzeyinde anlamlıdır. LNOZG değişkenindeki %1 artış, lnDYY değişkeni üzerinde %0.24'lük artışa sebep olmaktadır. lnSIY değişkenindeki %1 artış, lnDYY değişkeni üzerinde %0.37'lik artış yaratmaktadır. lnETK değişkenindeki %1 artış lnDYY değişkenini %0.58, lnYOLS değişkenindeki %1 artış ise lnDYY değişkenini %2.42 oranında azaltmaktadır. lnDUZ ve lnHUK değişkenlerinin etkisi pozitifdir. Bu değişkenlerde meydana gelen %1 artış, lnDYY değişkeni üzerinde sırası ile %1.23 ve %1.59'lük artış meydana getirmektedir.

Kısa dönem sonuçlarına bakıldığında, lnDUZ değişkeninin bir gecikmeli katsayısının %10 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. lnYOLS değişkeninin ise cari dönemdeki katsayısı %5 düzeyinde anlamlıdır. Diğer değişkenlerin katsayıları kısa dönemde anlamsızdır. Ancak modelin hata düzeltme teriminin katsayısı

negatif ve %1 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Kısa dönemde meydana gelen sapmalar, uzun dönemde ortadan kalkmakta ve seriler denge değerine yakınsamaktadır. Hata düzelme teriminin kat sayısı - 0.402 olarak hesaplanmıştır. Kısa dönemde meydana gelen sapmaların %40'ı bir sonraki dönem dengeye gelmektedir.

Kurumsal kalite ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında anlamlı bir ilişkinin bulunması Bevan, Estrin ve Meyer (2004), Pournarakis ve Varsakelis (2004), Demirtaş ve Akçay (2006), Özşahin (2016) Üçler (2017), Peres, Ameer ve Xu (2018), Acaravcı vd.(2018) tarafından yapılan çalışmalarda elde edilen sonuçlar ile benzerdir. Ancak Kutbay (2020) çalışmasında OECD ülkelerinde yolsuzluğun kontrolü, düzenleyicilik kalitesi, siyasi istikrar ve şiddet/terörizmin olmaması değişkenlerinin doğrudan yabancı yatırımları olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Bu çalışmada ise Yeni Kırılğan Beşli ülkelerinde yolsuzluğun kontrolü değişkeninin doğrudan yabancı yatırımları uzun dönemde negatif etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

8. Kurumsal Kalitenin Artırılması

Çalışmanın analiz kısmında, kurumsal kalite ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında uzun dönemli anlamlı bir ilişki tespit edildiği için bu bölümde kurumsal kalitenin iyileştirilmesine yönelik politika önerilerine yer verilmiştir.

Kurumsal kalitenin artırılması için uzun vadeli ve kalıcı çözümlere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle çok yönlü, bütünsel bir politika seti hayata geçirilmelidir. Kurumsal artırmaya yönelik uygulanabilecek çok sayıda politika olmakla birlikte çalışmada incelenen yönetim göstergeleri kapsamında bazı öneriler aşağıda açıklanmaya çalışılmıştır.

Kurumsal kalitenin artırılması için hükümet etkisiz bırakılmadan özel sektörün de kamu politikalarında etkili olabilmesi sağlanmalıdır. Vatandaşların, sivil toplum kuruluşlarının, yerel yönetimlerin, özel sektör temsilcilerinin karar verme sürecinde yer aldığı bir yapı kurulmalıdır. Bir diğer ifade ile kurumsal kalitenin artması, yönetimden yönetime geçiş süreci ile mümkün olabilir. Yönetişim anlayışının yerleşmesi, bireysel çıkarların değil toplumun çıkarlarının gözetilmesini sağlayacaktır. Toplumun çıkarlarının gözetilmesi için ise her kesimden temsilcilerin karar alma sürecine dâhil olması, demokratik hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması gereklidir. Yönetişim anlayışında iş birliği, etkileşim, yetki paylaşımı, sorumluluk alma, ifade özgürlüğü gibi temel unsurlar ön plana çıkmaktadır (Özer, 2006). Nitekim kurumsal kaliteyi yansıtan yönetim göstergelerindeki temel kategorilerden biri ifade özgürlüğü ve hesap verebilirliktir.

Kurumların hesap verebilirliklerinin artırılması için siyasal ve hukuki çeşitli reformlara ihtiyaç vardır. Ancak ihtiyaç duyulan reformlar gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için aynı olmamalıdır. Gelişmekte olan ülkelerde genellikle otoriterlik ve baskıcı uygulamalar yüksek iken görev bilinci ve karar alma süreçlerine katılım düzeyi daha düşüktür. Bu nedenle gelişmekte olan ülkelerin gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan reçeteleri bire bir alıp uygulamaları sağlıklı sonuçlar doğurmayabilir. Her ülke kendi iç dinamiklerine göre kendi siyasal ve hukuki reformlarını şekillendirmelidir. Gelişmekte olan ülkelerde öncelikle refah düzeyi belirli bir seviyenin üzerine çıkarılmalıdır. Refah düzeyinin düşük olduğu, yasal düzenlemelere uygun hareket edilmeyen, etik ilkelerin gözetilmediği ülkelerde hesap verebilirliğin ve dolayısıyla kurumsal kalitenin artması çok zor olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin hesap verebilirliklerinin düşük olmasının en temel sebeplerinde biri denetimlerin yetersiz ve verimlilikten uzak olmasıdır.

Denetim mekanizması sıkılaştırılarak ve denetimin içeriği güncellenerek önemli bir adım atılabilir. Performans ve değerlendirme kriterleri netleştirilmeli, kriterlere uygun hareket edilmemesi halinde çeşitli yaptırımlar istisnasız uygulanmalıdır. Mali ve hukuki denetimler, alanında uzman kişilerce gerçekleştirilmelidir. Ayrıca kararlı bir siyasi irade ile deneyim süreci desteklenmelidir (Kim, 2009).

Siyasi istikrar, kurumsal kalitenin artırılması sürecinde önem verilmesi gereken bir diğer unsurdur. Siyasi istikrarın sağlanmadığı bir ülkede politika yapıcılar, bireyler ve firmalar önlerini göremezler. Uygulanan ekonomi politikalarının kısa aralıklarla değişmesi hem yerli hem yabancı yatırımcıların güvenini zedeleyebilir. Güven duygusunun azalması yeni yatırımları engelleyerek ekonomik büyümenin sağlanmasından yoksulluğun azaltılmasına kadar pek çok amaca ulaşılmasını engeller. Benzer şekilde kaos ortamının hüküm sürdüğü, toplumsal şiddet olaylarının ve terör eylemlerinin yaygın olduğu bir ortam da ekonomik dengeleri bozar. Bu nedenle siyasi istikrarın sağlanmasına ve toplumsal huzur ortamının tahsis edilmesine öncelik verilmelidir. Söz konusu amaç doğrultusunda kullanılacak en temel araçlardan biri

demokrasi olgusudur. Demokratik rejimlerin bulunmadığı ülkelerde demokrasiye geçiş yaşanmalı, demokratik rejimlerin olduğu ülkelerde ise demokrasinin gerekleri uygulanmalıdır. Demokrasi kültürünün içselleştirilmesi sağlanmalı, bireylerin özgür iradeleri ile seçilen siyasi aktörler göreve gelmelidir. Siyasi görev değişimi de demokratik yollarla yapılmalıdır. Bu mekanizma siyasi istikrara katkı sunarak kurumsal kaliteyi güçlendirebilir (Yalçınkaya & Kaya, 2017).

Kurumsal kalite, hükümetin etkinliğinin artırılmasından bağımsız düşünülemez. Hükümetin etkinliğinin artırılması için göz önünde bulundurulması gereken çok sayıda faktör vardır. Etkin bir hükümet hem ulusal hem de uluslararası konularda ülke çıkarları için gerekli olan en doğru adımları en hızlı şekilde atabilme becerisine sahip olmalıdır. Bunun için bilgi ve yetkinlik düzeyi yüksek kamu personellerine ihtiyaç vardır. Siyasi görüşlerinden bağımsız olarak görev bilinci ile hareket eden, eşitlik ve adalet duygusunu ön planda tutan personellerden oluşan bir sistem hayata geçirilmelidir. Bu sistem sürecin etkin işlenmesini sağlamakla birlikte hükümete ve kurumsal yapıya olan güven duygusunu artırarak hükümet etkinliğinin gelişmesine katkı yapabilir (Pehlivanoglu & Alabaş, 2017).

Özellikle son dönemlerde sürdürülebilir ve kapsayıcı büyümenin sağlanması, politika yapımcıların temel amaçlarından biri haline gelmiştir. Sürdürülebilir kalkınma anlayışı ile birlikte özel sektöre verilen önem artmıştır. Sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için özel sektörün ekonomideki etkisi ve payı artmalı, özel sektör yatırımları yükselmelidir. Bunun için hükümetlerin özel sektörü teşvik eden politikalara yönelmeleri, özel sektörü destekleyecek önlemler almaları gereklidir. Hükümetler bir taraftan hazırladıkları yasalarla özel sektörü destekleyecek uygulamaları hayata geçirmeli, diğer taraftan özel sektörün daha fazla sorumluluk almasını sağlamalıdır. Ayrıca hazırlanan yasalar sadece ulusal ölçekte ile sınırlı olmamalı, uluslararası arenada geçerli olacak bazı düzenlemeler de küresel kurumlar tarafından hazırlanmalıdır. Diğer taraftan hükümetler özel sektörü desteklerken onları denetlemeli, yürütülen faaliyetleri yakından izlemelidirler. Böylece sunulan desteklerin özel sektör faaliyetlerine yansımaya yansımadağı, olumlu geri dönüşlerin var olup olmadığı görülebilir. Hükümetler özel sektörün faaliyetlerini engelleyen her türlü zorluğu gidermeye çalışarak, özel sektörün daha verimli çalışmasını sağlamalıdır. Böylece kurumsal kalitenin önemli göstergelerinden biri olan düzenleyicilik kalitesi alanında adımlar atılmış olabilir (Scheyvens, Banks, & Hughes, 2016).

Kurumsal kalitenin artırılmasına yönelik bir diğer önemli unsur, hukukun üstünlüğü ilkesine göre işleyen kurumsal sistemin oluşturulmasıdır. Hukuksal kural ve prosedürlerin fiilen uygulanması gereklidir. Sadece kâğıt üzerinde kalan kurallar, keyfi uygulamalar kurumsal kaliteyi zayıflatır. Bu nedenle öncelikle yasa ve mevzuatların demokrasinin gereklerine uygun biçimde oluşturulması, ardından oluşturulan yasa ve mevzuatlara uygun davranılmasının sağlanması gerekir. Uygunluğun sağlanması için etkin işleyen bir denetim ve yaptırım mekanizmasına ihtiyaç vardır. Fıili uygulamalar denetlenmez ve hukuki kurallara aykırı davranışlar cezalandırılmaz ise kurumsal kaliteyi güçlendirmenin çok zor olacağı söylenebilir (Colella, 2020).

Yolsuzlukların kontrol altına alınarak azaltılması da kurumsal kaliteyi artırmanın yapı taşlarından biridir. Yolsuzluğun azaltılması genellikle baskı altına alarak zorlamak ya da caydırıcı cezalar uygulamak suretiyle gerçekleştirilmektedir. Ancak özellikle son dönemlerde baskıcı tedbirlerden önleyici tedbirlere, cezai araçlardan idari araçlara kayan bir eğilim yaşandığı söylenebilir. Yolsuzluk yapanlara ağır cezalar uygulayarak gözdağı vermekten ziyade önlem olarak yolsuzluğun ortaya çıkmaması için çalışmak daha etkili kabul edilmektedir. Bu noktada hükümetlerin denetleyici ve düzenleyici rolü ön plandadır. Toplumsal katılımı destekleyen; dürüstlük, şeffaflık, sorumluluk ilkelerini gözeterek; hukukun üstünlüğü çerçevesinde oluşturulmuş politikalar hayata geçirilmelidir. Hükümetlerin ve tüm kamu görevlilerinin yolsuzluk ile ilgili bilinç düzeyi yükseltilmeli, bu konuda eğitimler verilmelidir. Yolsuzluk kapsamındaki suçlar daha net tanımlanmalı, yolsuzlukla mücadele yönelik hükümler netleştirilmelidir. Özel sektör ve kamu sektöründe uygulanan yolsuzlukla mücadele politikaları arasında koordinasyon ve etkileşim kuvvetlendirilmelidir. Yolsuzluk genel bir problem olarak ele alınmalı ve önlenmesinde her kademedeki geçerli olan tedbirler gözetilmelidir (Razzante, 2020).

Yolsuzluğun azaltılmasında, bilgi ve iletişim teknolojilerinin daha aktif kullanılması gerektiği de göz ardı edilmemelidir. Bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaşmasına bağlı olarak son dönemlerde E-devlet kavramı gündeme gelmiştir. E-devlet, kamu hizmetlerinin dijital teknolojilerin kullanımı yoluyla

sunulmasına dayanan bir sistemdir. Bu sistemde kamu tarafından sunulan hizmetler internet ağları aracılığıyla vatandaşlara ulaştırılır. E-devlet sisteminde şeffaflık ön planda olduğu için hem keyfi uygulamalar azalmakta hem de yapılan işlemler kayıt altına alınmaktadır. Böylece kamu kurumlarının hesap verebilirlikleri artmakta, kamu hizmetleri daha etkin sunulabilir hale gelmektedir. Ayrıca bireylerin ve firmaların hızlı, kolay adil biçimde bilgilendirilmeleri sağlanmaktadır. Yapılan işlemlerin takip edilmesi ve denetlenmesi daha kolay olacağı için yolsuzluk ve görevi kötüye kullanma faaliyetlerinde azalma beklenmektedir (Giray, 2010). Söz konusu etkilerinden dolayı E-devlet sistemi özellikle kurumsal kalitenin düşük olduğu ülkelerde hızla yaygınlaştırılmalıdır. E-devlet sistemiyle yolsuzluk oranları azaltılarak daha güçlü kurumların var olduğu sağlam bir yapı inşa edilebilir.

9. Sonuç

Yeni Kırılğan Beşli ülkelerinde kurumsal kalite ve doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişkinin incelenmesi kapsamında öncelikle ülkelerin kurumsal kalite performansları karşılaştırılmıştır. Dünya Bankası Yönetişim Endeksi verileri doğrultusunda yapılan incelemeye göre ifade özgürlüğü ve hesap verebilirlik kategorisinde beş ülke içinde Arjantin'in aldığı puanlar daha yüksek iken Mısır'ın puanları en düşüktür. Siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması, hukukun üstünlüğü, yolsuzluğun kontrolü kategorilerinde en başarılı performans Katar'a, en düşük performans ise Pakistan'a aittir. Diğer iki kategori olan hükümet etkinliği ile düzenleyicilik kalitesinde en başarılı ülkenin yine Katar olduğu görülmektedir. Aldıkları puanlar ile Yeni Kırılğan Beşli arasında geri planda kalan ülkeler hükümet etkinliği kategorisinde Mısır ve Pakistan; düzenleyicilik kalitesinde Mısır, Pakistan ve Arjantin'dir. Türkiye'nin durumuna bakıldığında hükümet etkinliği, düzenleyicilik kalitesi, hukukun üstünlüğü ve yolsuzluğun kontrolü kategorilerinde Katar dışındaki diğer üç ülkeye kıyasla nispeten daha iyi puanlar aldığı söylenebilir. İfade özgürlüğü ve hesap verebilirlik kategorisinde zaman içinde belirgin bir düşüş gözlenmektedir. Siyasi istikrarın sağlanması ve şiddetin olmaması kategorisinde ise dalgalı ve düşük bir performans sergilemektedir.

Ülke performanslarının ayrıntılı olarak incelenmesinin ardından ampirik uygulama gerçekleştirilmiştir. 2002-2022 yılları arasındaki veriler kullanılarak panel ARDL yöntemi uygulanmıştır. PMG tahmin yöntemine göre endeksin her alt bileşeni ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında uzun dönemde anlamlı ve güçlü bir ilişki vardır. İlişkinin yönü hükümet etkinliği ve yolsuzluğun kontrolü değişkenleri için negatif iken diğer dört değişken için pozitifdir. Kısa dönemde ise sadece düzenleyicilik kalitesinin bir gecikmeli katsayısı ile yolsuzluğun kontrolü değişkeninin cari dönemdeki katsayısı sırası ile %10 ve %5 düzeyinde anlamlıdır. Ancak hata düzeltme teriminin kat sayısı negatif ve anlamlı olduğu için kısa dönemde meydana gelen sapmalar uzun dönemde dengeye gelmektedir.

Kurumsal kalite ile doğrudan yabancı yatırımlar arasında uzun dönemli istatistiki olarak anlamlı ilişki tespit edildiği için Yeni Kırılğan Beşli ülkelerinin kurumsal kalitelerini iyileştirerek daha fazla doğrudan yabancı yatırım çekebilecekleri ifade edilebilir. Öncelikle kurumsal kalite yetersizliğinin acil çözüm bulunması gereken bir konu olduğu kabul edilmeli ve konuya yönelik uzun vadeli politika planları yapılarak kökten çözümler üretilmelidir. Demokrasinin içselleştirilmesi ve toplum geneli tarafından benimsenmesi sağlanmalıdır. Bunun için hem kamu kurum ve kuruluşları hem de vatandaşlar bilgilendirilmelidir. Kamu görev bilinci ile hareket eden, görevini kendi çıkarı için değil toplumun refah ve huzuru için kullanan, çalışma alanı konusunda eğitim ve donanımı yüksek bireylerin yer aldığı bir kurumsal yapı kurulmalıdır. Böylece yolsuzluklar azalabilir, hükümetin daha etkin çalışması sağlanabilir, vatandaşların ve yatırımcıların güven duygusu artırılabilir. Hukuk sisteminde gerekli değişim ve dönüşümler hayata geçirilmeli, denetim mekanizması aracılığıyla hukuka aykırı uygulamalar önlenmelidir. Demokratik süreçlerle yapılan seçimler neticesinde göreve gelen hükümetlerin yine demokratik yollarla görevi bırakması sağlanmalıdır. Siyasi istikrar ortamı hâkim kılınarak, toplumsal şiddet olayları da en aza indirilebilir. Alınacak bu önlemler kurumsal yapıyı kuvvetlendirerek Yeni Kırılğan Beşli ülkelerini ekonomik ve sosyal anlamda daha güçlü kılabilir.

10. Extended Abstract

The New Fragile Five countries struggle with problems such as dependence on foreign investments, high current account deficits, high inflation, and low growth rates and are easily affected by shocks. The institutional structures of the countries are an important determinant in the emergence of these problems and their failure to be resolved. Foreign direct investments are long-term, permanent investments that contribute to the technological development process of the home country and create changes in the production structure. Indirect investments, on the other hand, are short-term investments that do not give the investor the authority to participate in management. Developing countries should increase foreign direct investments. However, when foreign direct investors come to a country, they consider many factors such as the economic, social, and political structure of that country and the functioning of the institutional system. Coming to a country with weak institutional quality can be risky for foreign direct investors. Based on the idea that countries should improve their institutional quality to attract more foreign direct investments, the relationship between institutional quality and foreign direct investments was examined in this study. Although there are studies investigating the effect of institutional quality on indicators such as economic growth, income inequality, and financial development, there are fewer studies dealing with foreign direct investments. In addition, there are not many studies examining the New Fragile Five countries. This study contributes to the literature by eliminating these shortcomings.

The dependent variable in the model is direct foreign investment. Independent variables are indicators of the World Bank Governance Index. Detailed information about the sub-indicators of the index and the performances of each country on the relevant indicators by years were examined in the previous section. The data includes the years 2002-2022. Index results were announced every two years during the period 1996-2002. Disclosure of regular annual data after 2002. Since time series will be used, data between 2002 and 2022 were considered in the analysis to avoid missing years.

First, we examined whether there was cross-sectional dependency. Cross-sectional dependence results vary between variables. Taking this difference into consideration, both first- and second-generation unit root tests were applied. The tests applied show that the variables are stationary at different levels. Because the stationarity levels of the variables are different, the ARDL/PMG method was preferred.

According to the PMG results, there is a significant relationship between all independent variables and the dependent variable in the model in the long term. In the long run, the effect of the $\ln\text{ETK}$ and $\ln\text{YOLS}$ variables on the $\ln\text{DYY}$ variable is negative. The effect of variables $\ln\text{OZG}$, $\ln\text{SIY}$, $\ln\text{DUZ}$, and $\ln\text{HUK}$ on variable $\ln\text{DYY}$ is positive. The $\ln\text{OZG}$ variable is significant at the 10% level, whereas the other variables are significant at the 1% level.

According to the short-term results, the one-lagged coefficient of the $\ln\text{DUZ}$ variable is significant at the 10% level. The coefficient of the variable $\ln\text{YOLS}$ in the current period is significant at the 5% level. The coefficients of the other variables are insignificant in the short run. However, the coefficient of the model's error correction term is negative and statistically significant at the 1% level. Deviations occurring in the short term disappear in the long term, and the series converges to the equilibrium value. The coefficient of the error correction term was calculated as 0.402. In total, 40% of the deviations that occur in the short term come to equilibrium in the next period.

A statistically significant long-term relationship was determined between institutional quality and foreign direct investment. Therefore, the New Fragile Five countries can attract more foreign direct investments by improving their institutional quality.

Keywords: Sustainable Development, Institutional Quality, Governance Indicators, New Fragile Five, Foreign Direct Investment.

Çıkar Çatışması Beyanı / Conflict of Interest

Çalışmada herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.
There is no conflict of interest with any institution or person in the study.

İntihal Politikası Beyanı / Plagiarism Policy

Bu makale İntihal programlarında taranmış ve İntihal tespit edilmemiştir.
This article was scanned in Plagiarism programs and Plagiarism was not detected.

Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı / Scientific Research and Publication Ethics Statement

Bu çalışmada Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi kapsamında belirtilen kurallara uyulmuştur.
In this study, the rules specified within the scope of the Higher Education Institutions Scientific Research and Publication Ethics Directive were followed.

Kaynakça

- Acaravcı, A., Artan, S., Erdoğan, S., & Göktürk, T. B. (2018). Türkiye'de Kurumsal Kalite, Reel Gelir ve Doğrudan Yabancı Yatırımlar İlişkisi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 5(2), s. 132-145.
- Ağır, H., & Özbek, S. (2021). Eski ve Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerinde Dış Borçlar Sürdürülebilir mi? Dinamik Panel Veri Analizi. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), s. 49-68.
- Alam, M. R., Kitenge, E., & Bedane, B. (2017). Government Effectiveness and Economic Growth. *Economics Bulletin*, 37(1), s. 222-227.
- Alonso, J. A., & Garcimartín, C. (2013). The determinants of institutional quality. More on the debate. *Journal of International Development*, 25(2), s. 206-226.
- Arı, A., & Zeren, F. (2011). CO2 Emisyonu ve Ekonomik Büyüme: Panel Veri Analizi. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 18(2), s. 37-47.
- Artan, S., & Hayaloğlu, P. (2014). Kurumsal Göstergeler Işığında Türkiye Ekonomisinin Sosyo-Politik Analizi. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 51(592), s. 9-27.
- Artekin, A. Ö., & Soydal, H. (2017). 2001-2015 Döneminde Uygulanan Para Politikalarının "Kırılgan Beşli" Ülkeleri Üzerindeki Etkileri. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 17(33), s. 175-187.
- Baker, N. B., Khater, M., & Haddad, C. (2019). Political Stability and the Contribution of Private Investment Commitments in Infrastructure to GDP: An Institutional Perspective. *Public Performance & Management Review*, 42(4), s. 808-835.
- Bank, T. W. (2024, Mart 4). *Worldwide Governance Indicators (WGI)*. <https://info.worldbank.org/governance/wgi/> adresinden alındı
- Bank, W. (2024, Nisan 2). *Open Data*. <https://data.worldbank.org/indicator> adresinden alındı
- Barış, S., & Bekteş, S. (2021). Yönetişim Göstergelerinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Avrupa Birliği Ülkelerinden Deliller. *Sakarya İktisat Dergisi*, 10(1), s. 1-24.
- Berksoy, T., & Yıldırım, N. E. (2017). Yolsuzluk Kavramına Genel Bir Bakış: Problemler ve Çözüm Önerileri. *Journal of Awareness*, 2(1), s. 1-18.
- Bevan, A., Estrin, S., & Meyer, K. (2004). Foreign investment location and institutional development in transition economies. *International Business Review*, 13(1), s. 43-64.
- Borrmann, A., Busse, M., & Neuhaus, S. (2006). Institutional Quality and the Gains from Trade. *Kyklos*, 59(3), s. 345-368.
- Breusch, T., & Pagan, A. (1980). The LM Test and Its Applications to Model Specification in Econometrics. *Review of Economic Studies*(47), s. 239-254.
- Brewer, G. A., Choi, Y., & Walker, R. (2007). Accountability, corruption and government effectiveness in Asia: an exploration of World Bank governance indicators. *International Public Management Review*, 8(2), s. 204-225.
- Canıkalp, E., & Ünlükaptan, İ. (2015). Yönetişim Kalitesi ve Yönetişimin Ölçülebilirliği. *Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(1), s. 81-100.
- Chong, A., & Calderon, C. (2000). Institutional Quality and Income Distribution. *Economic Development and Cultural Change*, 48(4), s. 761-786.
- Colella, D. S. (2020). Avrupa Birliği'nde Hukukun Üstünlüğü Krizi Üye ve Aday Ülkelere Yönelik Önleyici Politikaların Siyaseti. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(38), s. 69-85.
- Çalışkan, Z. (2009). OECD Ülkelerinde Sağlık Harcamaları: Panel Veri Analizi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*,(34), s. 117-137.
- Çiçen, Y. B., & Arslan, Ş. (2020). Kurumsal Yapı ve Ekonomik Performans İlişkisi: Kırılgan Beşli Ülkeleri. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), s. 6-29.
- Dam, M. M., & Şanlı, O. (2019). Ekonomik özgürlüğün büyüme üzerindeki etkisi: BRIC-T ülkeleri üzerine bir panel ARDL analizi. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(4), s. 1027-1044.
- Demirtaş, G., & Akçay, S. (2006). Kurumsal Faktörlerin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerine Etkisi: Ampirik Bir Kanıt. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), s. 15-33.
- Giray, F. (2010). Yolsuzlukla Mücadelede e-Devlet ve Türkiye'deki Durum. *Sosyoekonomi*, 13(13), s. 153-178.

- Göçer, İ. (2013). Seçilmiş OECD Ülkelerinde Bütçe Açıklarının Sürdürülebilirliği: Yatay Kesit Bağımlılığı Altında Panel Eş-Bütünleşme Analizi. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 8(30), s. 5086-5104.
- Gündoğdu, H., & AYTEKİN, A. (2020). Yönetişim göstergeleri bağlamında ülkelerin Kümeleme Analizi ve ARAS ile değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*(66), s. 301-318.
- Hayaloğlu, P. (2015). Kırılgan Beşli Ülkelerinde Finansal Gelişme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Dinamik Panel Veri Analizi. *Ekonomik Ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(1), s. 131-144.
- Javidar, A., & Ekaputra, I. (2019). The Dynamics of Exchange Rate and Stock Return Before and After the Fed Policy Normalization: Evidence from Fragile Five Countries. *International Journal of Business Studies*, 3(2), s. 54-63.
- Kalkan, Y., & Pala, F. (2022). Yüksek Teknoloji İhracatı Belirleyicilerinin Panel ARDL Analizi ile İncelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(35), s. 193-204.
- Kamacı, A. (2019). Yeni Kırılgan Beşli Ülkelerinde Gelir Eşitsizliğinin Ekonomik Büyümeye Etkileri. *Fiscaoconomia*, 3(3), s. 58-71.
- Karimi, M., & Shafae, S. M. (2018). Poor Governance and Civil War in Syria. *Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi*, 5(1), s. 49-71.
- Karpuz, E., & Sayılır, Ö. (2021). Kurumsal Yönetişim Kalitesinin Doğrudan Yabancı Yatırımlar Üzerindeki Etkisi: Orta Gelirli Ülkeler Üzerine Bir Araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*(60), s. 281-308.
- Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Hague Journal on the Rule of Law*, 3(2), s. 220-246.
- Kılınc, E. C., & Şahbaz, N. (2021). Ar-Ge ve İnovasyonun Yenilenebilir Enerji Üretimi Üzerindeki Etkisi: Panel Veri Analizi. *Alanya Akademik Bakış*, 5(2), s. 1087-1105.
- Kim, P. S. (2009). Enhancing Public Accountability for Developing Countries: Major Constraints and Strategies. *Australian Journal of Public Administration*(68), s. 89-100.
- Kutbay, H. (2020). Kurumsal Kalite ve Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri Arasındaki İlişki: OECD Ülkeleri İçin Panel Veri Analizi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(29), s. 2019-2044.
- Langbein, L., & Knack, S. (2010). The Worldwide Governance Indicators: Six, One, or None? *The Journal of Development Studies*, 46(2), s. 350-370.
- Lassou, P. J., Hopper, T., & Soobaroyen, T. (2021). Financial controls to control Corruption in an African Country: Insider Experts within an Enabling Environment. *Financial Accountability & Management*, 37(2), s. 107-123.
- Law, S. H., & Azman-Saini, W. N. (2012). Institutional quality, governance, and financial development. *Economics of governance*, 13(3), s. 217-236.
- Wandeda, D. O., Masai, W., & Nyandemo, S. M. (2021). Institutional quality and economic growth: evidence from Sub-Saharan Africa countries. *African Journal of Economic Review*, 9(4), s. 106-125.
- Özer, M. A. (2006). Yönetişim Üzerine Notlar. *Sayıştay Dergisi*(63), s. 59-89.
- Özkul, M. F. (2022). Türkiye Ekonomisinin Küresel Değer Zincirlerindeki Performansında Devlet Politikalarının ve Kurumların Etkisi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(2), s. 629-644.
- Özşahin, Ş. (2016). Kurumsal Kalite Doğrudan Yabancı Yatırımlar İçin Ne Kadar Önemli? Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 11(44), s. 251-262.
- Pehlivanoglu, F., & Alabaş, M. M. (2017). Kurumların İnsani Gelişme Üzerindeki Etkisi: Türkiye Örneği (1996-2014). *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 17(3), s. 35-53.
- Peres, M., Ameer, W., & Xu, H. (2018). The impact of institutional quality on foreign direct investment inflows: evidence for developed and developing countries. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 31(1), s. 626-644.
- Pesaran, H. M. (2004). General Diagnostic Tests for Cross Section Dependence in Panels. *Working Paper*(0435).
- Pesaran, M., Ullah, A., & Yamagata, T. (2008). A Bias-Adjusted LM Test of Error Cross-Section Independence. *Econometrics Journal*, 11(1), s. 105-127.
- Posner, R. A. (1997). Equality, Wealth, and Political Stability. *The Journal of Law, Economics, and Organization*, 13(2), s. 344-365.

- Pournarakis, M., & Varsakelis, N. C. (2004). Institutions, internationalization and FDI: the case of economies in transition. *Transnational Corporations*, 13(2), s. 77-94.
- Razzante, R. (2020). The Fight Against Corruption. A. Balloni, & R. Sette içinde, *Handbook of Research on Trends and Issues in Crime Prevention, Rehabilitation, and Victim Support* (s. 553). IGI Global
- Saygın, E. (2017). İran'da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Ekonomik Müşevvikler ve Kurumsal Kısıtlar. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s. 59-92.
- Saygın, E. (2018). İran'da Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Ekonomik Müşevvikler ve Kurumsal Kısıtlar. *İran Çalışmaları Dergisi*, 1(2), s. 59-92.
- Scheyvens, R., Banks, G., & Hughes, E. (2016). The Private Sector and the SDGs: The Need to Move Beyond 'Business as Usual'. *Sustainable Development*, 24(6), s. 371-382.
- Sharma, B. (2008). *Voice, accountability and civic engagement: A conceptual overview*. Commissioned by Oslo Governance Centre.
- Süslü, B., & Elmirezeyev, Y. (2019). Azerbaycan Ekonomisinin Toplumsal Refahındaki Gelişimine Yeni Kurumcu Bir Bakış. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(4), s. 161-173.
- Süslü, B., Coşkun, B., & Pank, Ç. (2019). Türkiye İçin İyi Yönetişim ve Toplumsal Refah İlişkisi Üzerine Bir İnceleme. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 33(1), s. 219-241.
- Tutgun, S. (2022). Kurumsal Kalite ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: BRICS-T Ülkeleri Üzerine Bir İnceleme. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*. Malatya, Türkiye: İnönü Üniversitesi.
- Üçler, G. (2017). Doğrudan Yabancı Yatırımlar için Kurumların Önemi: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*(627), s. 73-85.
- Yalçınkaya, Ö., & Kaya, V. (2017). Politik istikrarın/istikrarsızlığın ekonomik büyüme üzerindeki etkileri: Dünyanın en büyük ilk yirmi ekonomisi üzerinde bir uygulama (1996-2015). *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 13(2), s. 277-298.
- Yamak, T. (2020). Bölünmenin Kurumsal Ekonomi Politikası: Sudan Örneği. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(2), s. 499-524.
- Yıldırım, Ö. K. (2018). Türkiye'de İyi Yönetişim. *Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları*, 3(6), s. 273 - 289.
- Yürükoğlu, B. (2021). Yönetişim ve Ekonomik Performans: Türkiye ve G7 Ülkeleri İçin Bir Değerlendirme. *Journal of Applied And Theoretical Social Sciences*, 3(3), s. 244-262.